

EU TECHNICAL ASSISTANCE
TO CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS
IN THE WESTERN BALKANS AND TÜRKIYE

Smjernice DG NEAR-a
za podršku EU
civilnom društvu u
regionu proširenja
2021–2027

Izvještaj o procjeni za 2023. godinu

PRILOG 2

**ANALIZA PO DRŽAVAMA
BOSNA I HERCEGOVINA**

Funded by
the European Union

Ovo istraživanje je sproveo tim istraživača pod nadzorom projekta EU TACSO 3.

Vodeći stručnjak i glavni autor: Snježana Bokulić

Analitičar podataka i stručnjak za anketno istraživanje: Dr Blerina Metanj Subashi

Autori analiza po državama:

Natasha Mazari – Albanija

Kanita Kulić – Bosna i Hercegovina

Sara Salihu – Kosovo

Aleksandra Gligorović – Crna Gora

Marija Armenski – Sjeverna Makedonija

Jelena Pajović van Reenen – Srbija

Özge Konuralp – Turska

Vođa tima EU TACSO 3: Richard Allen

Pravni savjetnici:

Dr Ersida Teliti – Albanija

Selim Kulić – Bosna i Hercegovina

Miljan Vlaović – Crna Gora

Maja Atanasova – Sjeverna Makedonija

Dr Robert Sepi – Srbija

Dr Ulaş Karan, vanr. prof. – Turska

Lektura: Prof. Jonathan Boulting (M.A. iz engleske književnosti, Trinity College Cambridge)

Grafički dizajn: Bojan Ivanović, Brigada Design

Beograd, Srbija, jun 2024.

<https://tacso.eu>

Uvod

Ova analiza služi kao Prilog Smjernicama DG NEAR-a za podršku EU civilnom društvu za period 2021–2027: Izveštaj o procjeni za 2023. godinu.

U Smjernicama se definišu ishodi koji se nastoje postići kroz podršku EU civilnom društvu u regionu proširenja tokom ovog sedmogodišnjeg perioda. Ova procjena nudi uvid u stanje prema indikatorima iz Smjernica za 2023. godinu i poređenje s polaznom 2021. godinom.

Ovaj prilog sadrži koncizan pregled dokaza za procjenu stanja u Bosni i Hercegovini u odnosu na svaki od 59 indikatora navedenih u Smjernicama. Ovaj prilog treba koristiti u kombinaciji s glavnim izvještajem, koji je dostupan na internet adresi tacso.eu.

Metodologija

Analiza izložena u glavnom izvještaju i priložima o korisnicima sredstava iz instrumenta IPA temelji se na podacima prikupljenim iz primarnih i sekundarnih izvora. Primarno istraživanje je obuhvatilo ankete koje su sprovedene među organizacijama civilnog društva (OCD) i javnim službenicima, te pravnu analizu relevantnih zakona. Sekundarni izvori, uključujući izvještaje koje su sastavile organizacije civilnog društva, nacionalne institucije za ljudska prava, vlada i drugi, pregledani su radi dobijanja relevantnih podataka i informacija. Proces prikupljanja podataka i njihova analiza odnose se na 2023. godinu u odnosu na polaznu (referentnu) 2021. godinu.

Anketiranje javnih službenika sprovedeno je u periodu od 27. februara do 13. marta 2024. godine. Anketom su prikupljeni stavovi javnih službenika koji blisko sarađuju s organizacijama civilnog društva o određenim relevantnim indikatorima. Anketa je sadržavala uglavnom pitanja zatvorenog tipa i sprovedena je anonimno. U Bosni i Hercegovini, od ukupno 13 pristiglih odgovora iz javnih institucija, 11 je bilo valjanih, što predstavlja 12% od ukupnog broja odgovora u regionu (ukupno 93). Svi učesnici pripadaju starosnoj grupi 41–50 godina. Anketa je bila anonimna. Na pitanje da li se smatraju pripadnicima određene zajednice, manjine ili marginalizovane grupe, 73% je odgovorilo odrično, dok 27% nije željelo da odgovori. Od svih odgovora, 55% je dobijeno od javnih službenika vlasti na državnom nivou, a 45% od službenika vlasti na entitetskom nivou. Nadalje, 36% ispitanika bile su žene, a 64% muškarci. Na pitanje kako njihova institucija/agencija sarađuje s organizacijama civilnog društva, 82% ispitanika je navelo da ovim organizacijama dodjeljuju grantove, 73% da se s njima konsultuju prilikom kreiranja zakona i politika, 36% da ima predstavnike u Savjetu za saradnju s civilnim društvom/Savjetodavnom tijelu Savjeta ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama, a 9% obezbjeđuje sredstva za usluge koje pružaju ove organizacije. Na anketu javnih službenika u regionu pristiglo je ukupno 113 odgovora, od kojih su 93 bila valjana.

Procjena kapaciteta i otpornosti organizacija civilnog društva izvršena je putem ankete koja je sprovedena u periodu od 31. januara do 19. februara 2024. godine. Anketa je bila široko distribuirana među organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini i na nju je pristiglo 116 valjanih odgovora (od ukupno 142 poslana). Većina pitanja u anketi bila su zatvorenog tipa. U regionu Zapadnog Balkana, na anketu je pristiglo ukupno 1.136 odgovora, od kojih je 908 bilo valjano. Anketa je bila otvorena za sve zainteresovane organizacije civilnog društva, a distribuirana je putem različitih kanala uz podršku

samih organizacija civilnog društva, njihovih mreža, Delegacije Evropske unije, ambasada, agencija Ujedinjenih nacija, međunarodnih organizacija i javnih institucija, kako bi se obuhvatio što širi spektar organizacija civilnog društva. Relevantnost odgovora je obezbijedena u fazi pročišćavanja podataka, kada su eliminisani odgovori ispitanika koji su naveli da ne pripadaju ciljnoj grupi.

Većinu ispitanika (65%) činili su visokopozicionirani službenici u organizaciji, uglavnom izvršni direktori, predsjednici i viši rukovodioci. Više od polovine ispitanika (57%) je navelo da su ženskog pola. Većina ispitanika (67%) su osobe starije od 41 godine. Trideset pet posto anketiranih organizacija imalo je sjedište u glavnom gradu, u Kantonu Sarajevo.

Ukupno 23% ispitanika je navelo da pripada nekoj zajednici, manjini ili marginalizovanoj grupi, kao što su žene (iz ruralnih zajednica, nezaposlene, samohrane majke), nebinarne osobe, pripadnici manjina, lica s invaliditetom, Romi ili pripadnici etničkih manjina, pripadnici LGBTQIA+ populacije; a pojedini ispitanici su u odgovoru naveli „drugo“.

Većina organizacija civilnog društva koje su učestvovala u anketi osnovana je u protekle dvije decenije: 25% u periodu 2011–2021., a 40% u periodu 2001–2011. Nadalje, 24% je osnovano u periodu 1991–2000., a 5% prije 1990. godine.

Skoro svi ispitanici (99%) su iz formalno registrovanih organizacija. Većina anketiranih organizacija civilnog društva (82%) su registrovane kao udruženja građana, 8% kao fondacije, a 1% kao socijalna preduzeća, neprofitna preduzeća i zadruge.

Više od polovine anketiranih organizacija civilnog društva (14%) djeluje na lokalnom nivou, 16% na državnom, 19% na regionalnom, a 8% na međunarodnom nivou, dok 10% djeluje na svim nivoima.

Najveći procenat anketiranih organizacija civilnog društva (26%) djeluje u oblasti ljudskih prava, 21% u oblasti socijalne inkluzije, a 19% se bavi mladima. Slijedi ih 16% organizacija koje se bave društveno-ekonomskim razvojem, 15% učešćem javnosti u procesima kreiranja politika i odlučivanja, te 12% životnom sredinom i klimatskim aktivnostima, pravima lica s invaliditetom i medijima.

Više od polovine organizacija civilnog društva uključenih u anketno istraživanje (57%) činile su male organizacije s osobljem koje broji od 1 do 10 stalnih zaposlenika, zaposlenika na puno ili djelimično radno vrijeme i volontera koji su bili angažovani u vrijeme istraživanja. Nadalje, 26% anketiranih organizacija angažovalo je između 11 i 20 zaposlenih i volontera, dok je 7% njih imalo 21 ili više zaposlenika i volontera.

Među anketiranim organizacijama civilnog društva, 3% nije imalo godišnji promet, dok je 26% imalo godišnji promet manji od 25.000 eura. Nadalje, nešto manje od jedne četvrtine ispitanika, tačnije 24%, navelo je da godišnji promet njihove organizacije iznosi između 25.000 i 100.001 eura, 28% organizacija ima godišnji promet između 100.001 i 500.000 eura, a 11% ispitanika je izjavilo da je godišnji promet njihove organizacije veći od 500.000 eura.

Procjena u odnosu na indikatore

Prikupljeni podaci poslužili su za analizu stanja u 2023. godini u odnosu na svaki pojedinačni indikator, kao i za uporedne vrijednosti u odnosu na polaznu 2021. godinu.¹ Indikatori su pregledani i procijenjeni prema istoj metodologiji koja je korištena u procjeni polaznog stanja. Kako bi se postigla veća jasnoća i tačnost procjene, dodatnom analizom je unaprijeđena metodologija za tri indikatora.² Promjene koje su izvršene u svrhu pojednostavljenja ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva uticale su na osam indikatora, za koje je ponovo izračunata polazna vrijednost za 2021. godinu.³

Za indikatore koji zahtijevaju normativnu ocjenu, poput usklađenosti sa zakonodavstvom ili standardima, primijenjen je sistem „semafora“ radi bolje preglednosti:

1 Za 2023. godinu nisu analizirani sljedeći indikatori: 1.7.b; 1.10.e; 2.1.b; 2.1.c; 3.2.b; 3.8.c. Ovi indikatori su izostavljeni iz analize jer prikupljanje podataka za njihovu procjenu nije bilo izvodljivo ili zbog toga što indikator nije bio formulisan dovoljno konkretno da omogući dosljedno prikupljanje i analizu podataka.

2 Dodatnom analizom poboljšana je procjena sljedećih indikatora: 1.2.a; 1.3.b; 1.6.b.

3 Polazna vrijednost je ponovo izračunata za sljedeće indikatore: 1.1.a; 1.4.a; 1.5.b; 1.7.d; 1.9.a; 3.3.a; 3.4.a.

5 – u potpunosti ispunjava standarde

4 – uglavnom ispunjava standarde

3 – djelimično ispunjava standarde

2 – minimalno ispunjava standarde

1 – ne ispunjava standarde

Sistem semafora primijenjen je za procjenu onih indikatora za koje je to bilo smisleno. Podaci za ovu procjenu su prikupljeni putem ankete koja je sprovedena među organizacijama civilnog društva ili su rezultat detaljne analize postojećeg zakonodavstva, politika i procedura u odnosu na relevantne standarde. Obrazloženje procjene dato je u odgovarajućim izvještajima korisnika sredstava iz instrumenta IPA i pratećim analizama u Prilozima 1–7.

Preostali indikatori pružaju uvid u međugodišnje trendove koji se nastavljaju na polaznu osnovu utvrđenu 2021. godine.

Izveštaj sadrži procjene i stepen realizacije pojedinačnih indikatora, prateći strukturu specifičnih ciljeva unutar svake od tri oblasti.

Specifični cilj 1

Uspostavljeno je pogodno okruženje za djelovanje civilnog društva

SO 1.1. Sva fizička i pravna lica u regionu proširenja imaju mogućnost osnivanja, pridruživanja i učestvovanja u neformalnim i/ili registrovanim organizacijama, kao i mirnog okupljanja i slobodnog izražavanja.

Indikator 1.1.a: U kojoj mjeri relevantno domaće zakonodavstvo omogućava sljedeće:

- Udruženja se mogu osnivati ili registrovati bez diskriminacije po bilo kom osnovu;
- Ne postoje nezakonita ograničenja na djelokrug njihovog rada ili ostvarivanje njihovih ciljeva;
- Prestanak rada udruženja moguć je samo na osnovu odluke nezavisnog i nepristrasnog suda;
- Ne postoje nezakonita ograničenja slobode mirnog okupljanja;
- Sloboda izražavanja je dostupna svima bez nezakonitih ograničenja.

2021

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

Pravo na slobodu udruživanja zakonski je zagarantovano ustavima Bosne i Hercegovine na državnom nivou te Federacije BiH i Republike Srpske na entitetskom nivou, kao i Statutom Brčko distrikta BiH. Pored toga, zakoni o udruženjima i fondacijama (ZUF), koji su usvojeni na sva četiri nivoa vlasti u BiH (tj. na državnom nivou, u oba entiteta i u Brčko distriktu BiH), garantuju uživanje ovog prava u skladu s ustavnim i pravnim okvirom u BiH, u koji su ugrađeni međunarodni i evropski standardi i instrumenti ljudskih prava, posebno Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLJP), koja se primjenjuje direktno i ima prioritet nad bilo kojim drugim zakonom u BiH (kao i međunarodni i evropski standardi i instrumenti ljudskih prava koji su sadržani i u Povelji Evropske unije o osnovnim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) te drugi instrumenti ljudskih prava koji su navedeni u katalogu ljudskih prava u Ustavu BiH).⁴ Na svim nivoima vlasti u BiH, ovi zakoni sadrže brojne slične ili identične odredbe. Međutim, i dalje se nazire prostor za njihovo dodatno unapređenje.

Uprkos navedenom, prisutni su zabrinjavajući trendovi. Naime, nacrt zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija Republike Srpske usvojen je u prvom čitanju na 5. redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske (NSRS) 26. septembra 2023. Ako se ovaj zakon usvoji, neprofitne organizacije osnovane u Republici Srpskoj koje finansijski ili na drugi način pomažu strani subjekti bile bi označene kao „agenti stranog uticaja“. Nacrt su oštro kritikovale međunarodne institucije (uključujući EU, Savjet Evrope, Ambasadu Sjedinjenih Američkih Država, Kancelariju visokog predstavnika, OSCE/ODIHR i Venecijansku komisiju), kao i organizacije civilnog društva i javnost. Čini se da je nacrt zakona osmišljen s ciljem učutkivanja civilnog društva, suzbijanja slobode udruživanja (i izražavanja) i ugrožavanja političkog pluralizma. Naime, član 16. nacrta zakona preklapa se s postojećim osnovama za zabranu udruženja ili fondacija, ali uvodi i nove osnove za zabranu za nevladine organizacije, uključujući ako organizacija „djeluje kao agent stranog uticaja na štetu individualnih i drugih prava građana“ i „ukoliko

⁴ Član 7. ZUF-a BD predviđa da (1) Ciljevi i aktivnosti udruženja (i fondacije) ne mogu uključivati angažovanje u predizbornoj kampanji, prikupljanju sredstava za političkog kandidata ili političku stranku, finansiranje i promovisanje političkog kandidata ili političke stranke. (2) Udruženje (i fondacija) samostalno utvrđuju ciljeve i djelatnosti u skladu s Ustavom BiH, zakonima BiH, te Statutom Brčko distrikta BiH (u daljnjem tekstu: Statut) i zakonima Distrikta. (3) Ciljevi i djelatnosti udruženja (i fondacije) ne mogu biti usmjereni na: a) rušenje ustavnog poretka Bosne i Hercegovine; b) kršenje zagarantovanih ljudskih prava; c) izazivanje i podsticanje mržnje, netrpeljivosti ili neravnopravnosti.

Poreska uprava utvrdi nepravilnosti u finansijskom poslovanju“. U ovim slučajevima, Ministarstvo pravde Republike Srpske bilo bi ovlašteno da pokrene postupak kod nadležnog suda za zabranu obavljanja rada organizacije civilnog društva, kao i postupak protiv odgovornih lica te organizacije u skladu s krivičnim zakonikom.

U cjelini, nacrt zakona uvodi prekomjerna i nesrazmjerna ograničenja na rad neprofitnih organizacija, istovremeno ih označavajući kao „strane agente“, čime ih dodatno stigmatizuje i izlaže (potencijalno neprimjerenom) nadzoru državnih organa. Nadalje, nacrt zakona ne sadrži adekvatne zaštitne mehanizme za sprečavanje zloupotrebe podataka koje su prikupili ili objavili nadležni organi. Mogućnost pokretanja vanrednog nadzora ili čak pokretanja krivičnog postupka protiv neprofitne organizacije od strane Ministarstva pravde potencijalno je u suprotnosti s Ustavom Republike Srpske i imala bi efekat zastrašivanja na slobodu udruživanja.

Ukoliko bi Narodna skupština RS na kraju usvojila ove odredbe, one bi bile u suprotnosti s praksom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), koji je u više navrata istakao da zabrana ili raspuštanje udruženja uvijek mora biti posljednje sredstvo.⁵ Pored toga, nacrtom zakona predviđeno je uspostavljanje posebnog registra za registraciju tih organizacija. Propisani su i uslovi i način obezbjeđivanja javnosti rada ovih organizacija, uključujući i obavezu izvještavanja prema Ministarstvu pravde RS, koji znatno premašuju one koji su već propisani postojećim Zakonom o udruženjima i fondacijama RS iz 2001. godine. Osim toga, prema predloženom zakonskom rješenju, Ministarstvo pravde je nadležno za praćenje rada nevladinih organizacija, i to ne samo na teritoriji Republike Srpske, već i u drugim dijelovima BiH. Takva odredba bi mogla imati za posljedicu ograničavanje slobode djelovanja nevladinih organizacija na području cijele zemlje.

Ukoliko bude usvojen, ovaj zakon će podstaći diskriminaciju, cenzuru i stigmatizaciju organizacija civilnog društva u Republici Srpskoj koje se finansiraju sredstvima iz inostranih izvora. Ovakav potez bi neminovno predstavljao ozbiljan korak unazad na putu BiH ka Evropskoj uniji, jer bi bio u direktnoj suprotnosti s ključnim prioritetima 11⁶ i 12⁷ za otvaranje pristupnih pregovora, kao i koracima koje treba preduzeti u skladu s preporukom Evropske komisije za kandidatski status BiH, te bi neminovno imao negativan uticaj na slobodu izražavanja i slobodu medija u cijeloj zemlji.

Ne postoje nezakonita ograničenja na djelokrug rada organizacija civilnog društva ili ostvarivanje njihovih ciljeva.

Prema dostupnim sekundarnim izvorima informacija, u Bosni i Hercegovini u 2023. godini nije zabilježen niti jedan slučaj nezakonitog ograničavanja djelovanja nevladinih organizacija od strane nadležnih organa. Postojeće zakonodavstvo o slobodi udruživanja u BiH u velikoj mjeri usklađeno je s međunarodnim standardima ljudskih prava i u praksi se uglavnom poštuje. Međutim, postojeći zakoni o udruženjima i fondacijama u BiH svakako nude prostor za dodatna unapređenja.

Prestanak rada udruženja moguć je samo na osnovu odluke nezavisnog i nepristrasnog suda.

Na državnom nivou BiH, za oba entiteta, kao i na nivou Brčko distrikta BiH, udruženja mogu prestati s radom odlukom svojih članova odnosno na osnovu pravosnažnog sudskog rješenja. Na osnovu dostupnih podataka, tokom 2023. godine u Bosni i Hercegovini nije zabilježen nijedan slučaj ukidanja udruženja od strane nadležnih organa na način koji nije propisan zakonom.

5 Vidi ESLJP, *Refah Partisi (Stranka blagostanja) i drugi protiv Turske [Vv]* (predstavke br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, presuda od 13. februara 2003.); i *Vona protiv Mađarske* (predstavka br. 35943/10, presuda od 9. jula 2013.).

6 Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, {SWD(2019) 222 final}, Ključni prioritet 11: Obezbjediti povoljno okruženje za civilno društvo, posebno poštovanjem evropskih standarda o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja.

7 Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji {SWD(2019) 222 final}, Ključni prioritet 12: Garantovati slobodu izražavanja i medija te zaštitu novinara, posebno a) obezbjeđivanjem odgovarajućeg sudskog procesuiranja slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima te (b) obezbjeđivanjem finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa.

Ne postoje nezakonita ograničenja slobode mirnog okupljanja.

Postojeći zakoni o slobodi okupljanja u BiH još uvijek nisu usaglašeni, kako između različitih nivoa vlasti tako i odnosu na evropske standarde, naročito kada je riječ o razlozima za ograničenje javnih okupljanja i odgovornostima organizatora. Tokom 2023. godine nisu doneseni novi zakoni niti su izvršene izmjene i dopune postojećih.

Iako se u BiH generalno poštuje sloboda okupljanja, a mirni protesti predstavljaju uobičajeni način izražavanja političkih, društvenih i drugih uvjerenja i interesa, demonstranti se ponekad suočavaju s administrativnim preprekama ili policijskim nasiljem, a organizatori mogu biti izloženi policijskom ili političkom uznemiravanju.

- Sloboda okupljanja posebno je ograničena u entitetu Republika Srpska, gdje je lokalna policija u maju 2022. godine zabranila mirnu šetnju za „Dan bijelih traka“⁸ povodom 30. godišnjice etničkog čišćenja grada Prijedora. „Rješenjem Policijske uprave Prijedor od 30. maja 2022. godine ograničavaju se aktivnosti organizatora prijavljenog javnog skupa u pogledu mjesta i vremena održavanja i nalažu mjere bezbjednosti definisane Zakonom o javnim okupljanjima“.⁹
- Nadalje, u martu 2023. godine lokalna policija je zabranila održavanje LGBTQIA+ događaja u Banjaluci, pozivajući se na procjenu pogoršanja bezbjednosne situacije. Grupa od tridesetak lica fizički je napala 15 LGBTQIA+ aktivista, većinom učesnika sastanka koordinacionog odbora za organizaciju „Bh. povorke ponosa u Banjaluci“. Fizički su napadnuta i dva novinara, među kojima i dopisnik medijske kuće Deutsche Welle.
- Predstavnici organizacija civilnog društva i građani okupili su se 24. oktobra 2023. godine na banjalučkom Trgu Krajine kako bi izrazili nezadovoljstvo usvajanjem nacrtu zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija (poznatijeg kao „zakon o stranim agentima“), koji je Narodna skupština Republike Srpske usvojila 28. septembra 2023. godine. Dan ranije Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske zabranilo je planiranu protestnu šetnju bez navođenja konkretnih razloga.
- Sarajevo je u junu 2023. četvrtu godinu zaredom bilo domaćin LGBTQIA+ povorke ponosa, koja je protekla bez ijednog incidenta. Iako su bile dozvoljene i kontrademonstracije konzervativnih i vjerskih grupa, policija je efikasno obezbijedila da se ovi protesti odvijaju na određenoj udaljenosti od trase kojom se kretala povorka.

Javni skupovi i okupljanja u Federaciji BiH i RS češće su onemogućeni u manjim sredinama, gdje učesnici takvih okupljanja nemaju pristup medijima i institucijama. Organizatori i učesnici ovakvih skupova često su izloženi prekršajnim kaznama, zastrašivanju, pa čak i nasilju.¹⁰ Ovaj pritisak najčešće je usmjeren na demonstrante koji protestuju radi zaštite životne sredine, kao i na učesnike manjih radničkih protesta.

Sloboda izražavanja je dostupna svima bez nezakonitih ograničenja.

Sloboda izražavanja je zajamčena Ustavom Bosne i Hercegovine. Međutim, zakonodavstvo koje uređuje slobodu izražavanja pogoršano je 2023. godine usvajanjem izmjena i dopuna Krivičnog zakonika Republike Srpske¹¹ od strane Narodne skupštine Republike Srpske u julu 2023. godine, kojima je krivično djelo klevete ponovo uvedeno u pravni okvir RS (i BiH), te donošenjem novog Zakona o slobodi pristupa informacijama od strane Parlamentarne skupštine BiH u augustu 2023. godine.

Ponovno uvođenje krivičnog djela klevete u Republici Srpskoj naišlo je na osudu svih međunarodnih organizacija, civilnog društva i novinarskih udruženja u BiH jer se ove izmjene i dopune Krivičnog zakonika RS smatraju suprotnim Ustavu Bosne i Hercegovine, EKLJP-u i ICCPR-u, te se stoga traži

8 Vlasti bosanskih Srba u Prijedoru su 31. maja 1992. godine putem lokalnih radio stanica izdale naredbu nesrpskom stanovništvu da na svojim kućama istaknu bijelu zastavu i da na javnim mjestima moraju nositi bijelu traku oko rukava. U znak sjećanja na ovaj događaj, u Prijedoru se svake godine organizuju mirne manifestacije pod nazivom „šetnja povodom Dana bijelih traka“.

9 <https://raport.ba/sramna-odluka-nacelnik-pu-prijedor-zabranio-mirnu-setnju-povodom-obilježavanja-dana-bijelih-traka/>
<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/ns-o-zabrani-mirne-setnje-povodom-dana-bijelih-traka-dolazimo-u-prijedor-i-pokazac-emo-763580>

10 <https://www.zurnal.info/clanak/vlast-zastitila-huligane-pretuceni-zive-s-traumom/26714>

11 „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 64/17, 104/18, Odluka Visokog predstavnika, 15/21, 89/21, www.ohr.int - Odluka Visokog predstavnika br. 12/23 i „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 73 /23.

njihovo ukidanje. Glavna međunarodna tijela za ljudska prava pozivaju na ukidanje krivičnih zakona o kleveti.¹²

Posebnu zabrinutost izaziva visina kazni predviđenih usvojenim izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika RS za krivična djela protiv časti i ugleda. Generalno, smatra se da previsoke ili nepredvidive odštete u građanskim predmetima, a naročito krivične kazne, mogu imati efekat zastrašivanja na slobodu medija i slobodu izražavanja uopšte. Važno je napomenuti da tužbe za klevetu ili prijetnje njihovim pokretanjem mogu obeshrabriti ili spriječiti žene koje su žrtve uznemiravanja, mržnje i nasilja da javno podijele svoja iskustva uznemiravanja, nasilja i diskriminacije. To stvara dodatnu prepreku pristupu pravdi i djeluje zastrašujuće na buduće žrtve.¹³

Tokom 2023. godine, poslanici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH podnijeli su dva zahtjeva za ocjenu ustavnosti odredbi Krivičnog zakonika RS koje se odnose na krivično djelo klevete. Ustavni sud BiH je tokom 2024. godine razmatrao ove zahtjeve i zaključio da kleveta kao krivično djelo nije u suprotnosti s Ustavom BiH. Detaljnije informacije o ovoj odluci biće dostupne u izvještaju za 2024. godinu.

Prijedlog zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija (poznatijeg kao „zakon o stranim agentima“) Republike Srpske, koji će NSRS razmatrati u drugom čitanju 22. maja 2024. godine, u članu 3. stav (3) navodi da neprofitnim organizacijama nije dozvoljeno „političko djelovanje“ niti obavljanje „političke aktivnosti“, kako je definisano u članu 3. stav (1) odnosno (2), u što ne potpadaju određene aktivnosti ili djelovanje u oblasti(ima) „nauke, kulture, socijalne i zdravstvene zaštite, sporta, zaštite potrošača, zaštite prava nacionalnih manjina i lica sa invaliditetom, zaštite životne sredine, borbe protiv korupcije, filantropije, volonterstva i informisanja, kao i djelovanje u okviru Ustavom RS zagantovanih prava i sloboda“ (član 4. Prijedloga zakona). Ako bi ovaj prijedlog zakona bio usvojen, novouvedeno ograničenje bi nadmašilo postojeća ograničenja utvrđena Zakonom o udruženjima i fondacijama RS jer uključuje i „sprovođenje političke aktivnosti u svrhu ostvarivanja uticaja na formiranje javnog mnjenja radi postizanja političkih ciljeva“. Član 3. Prijedloga zakona može dovesti do prekomjernog sužavanja prava na slobodu izražavanja i udruživanja.

Iako se situacija u dva entiteta razlikuje, postoji opravdana bojazan da bi se negativni trendovi u Republici Srpskoj mogli prelići i u Federaciju BiH. Zakonodavni i politički pritisci su sve izraženiji, a zastrašivanja i uznemiravanja novinara ne nailaze na odgovarajući odgovor institucija. Novinari u BiH trenutno djeluju u atmosferi nesigurnosti, što je posljedica dugogodišnje prakse nekažnjivosti. Prema podacima regionalne mreže novinarskih organizacija *Safe Journalists*, tokom 2022. godine zabilježen je 31 napad na novinare u BiH. Od tog broja, 29 su bile prijetnje i pritisci na novinare i medije, dok su dva slučaja uključivala fizičke napade na novinare. U odnosu na prethodnu godinu, to predstavlja povećanje od 40%. Veliki broj verbalnih napada odigrao se online na društvenim mrežama, od kojih je značajan procenat bio usmjeren protiv novinarki. Nažalost, ovaj negativni trend se nastavio i u 2023. godini. Prema podacima platforme *Safe Journalists*, do juna 2023. godine zabilježeno je ukupno 15 napada ili prijetnji upućenih novinarima. Iako je broj fizičkih napada neznatno porastao u odnosu na prethodnu godinu, pri čemu su zabilježena najmanje četiri direktna napada na fizički integritet ili imovinu novinara, ozbiljni fizički napadi s teškim povredama novinara i dalje su relativno rijetki.¹⁴

Još jedan zabrinjavajući trend prisutan je u Kantonu Sarajevo, gdje novi nacrt zakona, pod izgovorom regulisanja javnog reda i mira, predviđa kazne za širenje „lažnih vijesti“. Predviđeno je uvođenje

12 Vidjeti, posebno, Specijalni izvjestilac UN-a za slobodu mišljenja i izražavanja, Predstavnik OSCE-a za slobodu medija, Specijalni izvjestilac OAS-a i Specijalni izvjestilac Afričke komisije za slobodu izražavanja i pristup informacijama (u daljnjem tekstu: „Međunarodni nosioci mandata za slobodu izražavanja“), *Zajednička deklaracija o slobodi i demokratiji medija iz 2023. godine*, koja posebno predviđa da „[k]levetu kao krivično djelo i zakone kojima se kriminalizuje kritika državnih institucija i zvaničnika treba ukinuti“; *Zajednička deklaracija o političarima i javnim službenicima i slobodi izražavanja iz 2021. godine*, par. 2(b)(ii); *Zajednička deklaracija o deset ključnih izazova s kojima će se sloboda izražavanja suočavati u narednoj deceniji iz 2010. godine*; *Zajednička deklaracija o kleveti religija i zakonodavstvu o borbi protiv terorizma i ekstremizma*, 15. decembar 2008.

13 Vidjeti *Konvenciju UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*, koja je usvojena rezolucijom Generalne skupštine 34/180 18. decembra 1979.; i *Opštu preporuku br. 35 (2017.) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama kojom se ažurira opšta preporuka br. 19 (1992.)*

14 Sloboda medija u BiH je u stanju preživljavanja | MC_ONLINE (media.ba)

visokih novčanih kazni za širenje „lažnih vijesti“, koje će se primjenjivati kako na obične građane, tako i na pravna lica, uključujući medije. Ukoliko bude usvojen, prijedlog zakona o „lažnim vijestima“ dao bi policiji nekontrolisana ovlaštenja da procjenjuje istinitost slobodnog izražavanja, uključujući medijsko izvještavanje. Strah od krivičnog gonjenja neminovno bi doveo do autocenzure među novinarima i suzio prostor za rasprave o pitanjima od javnog interesa. Takva vrsta regulacije od strane vlasti lako bi mogla biti zloupotrijebljena za suzbijanje istraživačkog novinarstva i kritike vlasti. Ako Kanton Sarajevo usvoji ovaj tzv. zakon o „lažnim vijestima“, to bi moglo poslužiti kao opasan presedan i podstaći druge nivoe vlasti u zemlji da slijede ovaj negativan primjer.¹⁵

Prema bazi presuda ESLJP-a¹⁶ i domaćim sudovima, u periodu 2022–2023. nije bilo presuda koje se odnose na slobodu udruživanja i mirnog okupljanja u BiH.

U augustu 2023. godine, Parlamentarna skupština BiH usvojila je novi Zakon o slobodi pristupa informacijama, koji ima za cilj podsticanje proaktivnog objavljivanja i transparentnosti informacija.¹⁷ Usvajanje ovog zakona bio je jedan od četrnaest prioriteta definisanih u Mišljenju Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU. Zakon je izazvao brojne rasprave u oba doma Parlamentarne skupštine BiH, kao i u sektoru civilnog društva u BiH. Najviše kontroverzi izazvale su odredbe zakona kojima se utvrđuju izuzeci za dostavljanje informacija i propisuje da će o žalbama na prvostepene odluke institucija BiH odlučivati Žalbeno vijeće Savjeta ministara BiH, što je u direktnoj suprotnosti s preporukom EU, OECD/SIGMA-e i TAIEX-a u pogledu uspostavljanja efikasnog i nezavisnog žalbenog mehanizma i funkcije praćenja. Usvojeno zakonsko rješenje, prema kojem će žalbene postupke sprovoditi Žalbeno vijeće Savjeta ministara BiH, ne ispunjava kriterijume nezavisnosti i specijalizacije drugostepenog tijela, te ne garantuje efikasno i brzo rješavanje žalbi. Umjesto toga, parlamentarci su ignorisali i nisu prihvatili preporuku EU, OECD/SIGMA-e i TAIEX-a da se nadležnost za rješavanje žalbi povjeri Ombudsmanu za ljudske parava BiH. Žalbeno vijeće Savjeta ministara BiH nije nezavisno ni specijalizovano tijelo, te se od njega ne može očekivati nepristrasnost u slučajevima koji uključuju institucije Savjeta ministara. Stoga je odredbe o nezavisnosti žalbenog procesa potrebno dodatno uskladiti s međunarodnim i evropskim standardima.

Na ljestvici Freedom Housea, Bosna i Hercegovina je 2021. godine zauzela 58. mjesto, dok je 2023. godine pala na 64. mjesto u svijetu, čime se našla na samom začelju ljestvice među evropskim zemljama.

15 Vidjeti str. 9–10 Izveštaja „Sloboda medija u stanju preživljavanja“ - [bosna-and-herzegovina-media-freedom-in-survival-mode-1.pdf \(mfr.eu\)](#)

16 HUDOC - Evropski sud za ljudska prava (coe.int).

17 „Službeni glasnik BiH“ br. 61/23.

SC 1.2. Organi vlasti štite organizacije civilnog društva od miješanja u njihov rad i napada i poštuju njihovo pravo na privatnost

Indikator 1.2.a: U kojoj mjeri organizacije civilnog društva imaju pristup djelotvornom pravnom lijeku koji im omogućava da ospore ili zatraže preispitivanje odluka koje utiču na ostvarivanje njihovih prava?

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

Zakonodavni okvir koji organizacijama civilnog društva obezbjeđuje pristup djelotvornim pravnim lijekovima čine Zakoni o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH, Zakoni o parničnom postupku FBiH, RS i BD BiH, te Zakoni o upravnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH.

Pravo na djelotvoran pravni lijek treba posmatrati u bliskoj vezi s pravom na pravično suđenje u skladu s članom 6. EKLJP-a. Međutim, predugo trajanje postupaka onemogućava građane BiH u ostvarivanju prava na brzu i efikasnu pravnu zaštitu. Iako se prosječno trajanje postupaka postepeno smanjuje, još uvijek je predugo i potrebno ga je dodatno skratiti. Naime, dužina trajanja sudskih postupaka u prvostepenim predmetima smanjena je s 409 dana u 2021. na 378 dana u 2022. godini, ali to je i dalje prekomjerno dugo. Stopa rješavanja predmeta u 2022. godini porasla je na 104% (u odnosu na 99% u 2021. godini).¹⁸

Anketa sprovedena među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu pokazuje da je 8% organizacija imalo mogućnost djelotvornog osporavanja takvih odluka putem zvaničnih, pravnih, sudskih i administrativnih kanala, dok 9% nije bilo u mogućnosti da ospori takve odluke. Poređenja radi, u 2021. godini 7% organizacija je moglo da ospori takve odluke, a 7% nije bilo u mogućnosti da ih ospori.

Prema rezultatima ankete za 2023. godinu, 19% organizacija civilnog društva navelo je da su vlasti tokom 2023. godine donosile odluke s negativnim posljedicama po njihova prava. Među onima koji su naveli da su vlasti donosile odluke koje su imale negativan uticaj na njihovu organizaciju, navedeni su različiti odgovori otvorenog tipa, uključujući usvajanje restriktivnih zakona koji ograničavaju njihov rad ili ih sprečavaju u sprovođenju aktivnosti, otežan pristup sredstvima iz javnih budžeta za određene projektne aktivnosti poput zaštite životne sredine, te nerazumne kontrole od strane poreskih organa i sukob interesa.

Među 19% organizacija koje su izjavile da su vlasti tokom 2023. godine donosile odluke s negativnim posljedicama po njihova prava, 40% je bilo „u mogućnosti da djelotvorno ospori takve odluke putem zvaničnih, pravnih, sudskih i administrativnih kanala“, dok je 45% izjavilo da „njihova organizacija nije bila u mogućnosti da ospori takve odluke“. U odnosu na 2021. godinu, ove brojke predstavljaju povećanje od 1% onih koji su mogli osporiti ove odluke i povećanje od 2% onih koji nisu bili u mogućnosti da ih ospore.

U pojedinim otvorenim odgovorima organizacije civilnog društva su navele da nisu bile djelotvorno uključene u proces donošenja zakona niti u proces javnih konsultacija, te da vlasti nisu razmotrile stotine komentara na izmjene zakona koje su podnijele ove organizacije. Jedini pozitivan pristup primijećen je kod Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, koje je uključilo predstavnike medijskih organizacija u raspravu o nacrtu zakona o javnom redu i miru, koji sadrži odredbe vezane za medije. Kao veliki problem navodi se i korupcija u tužilaštvima, kriminalizacija klevete u Republici Srpskoj, kao i spora administracija institucija.

¹⁸ Izveštaj EU o Bosni i Hercegovini za 2023. godinu, str. 29., Efikasnost.

Indikator 1.2.b: U kojoj su mjeri organizacije civilnog društva zakonom zaštićene od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja, a naročito od:

- prijetnji koje uključuju zastrašivanje, uznemiravanje, klevetu, te govor mržnje na internetu i van njega;
- napada koji uključuju akte nasilja, fizičko maltretiranje, prerese i oštećenje imovine;
- sudske represije koja uključuje proizvoljno hapšenje i pritvor, nezakonito ometanje komunikacija i zloupotrebu krivičnog, parničnog i upravnog postupka, ili prijetnje takvim postupcima;
- diskriminatornog postupanja koje uključuje nesrazmjerne zahtjeve za izvještavanje nametnute organizacijama civilnog društva.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde

Upoređujući 2023. godinu s Izveštajem o procjeni BiH za 2021. godinu, može se primijetiti da u međuvremenu nije bilo zakonskih odredbi koje bi se posebno i izričito odnosile na organizacije civilnog društva i njihovu pravnu zaštitu od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja. Ove odredbe se primjenjuju na sve građane i organizacije, uključujući i organizacije civilnog društva. Pitanja zaštite fizičkih i pravnih lica od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja uređena su krivičnim zakonima BiH, FBiH, RS i BD BiH, zakonima o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH, zakonima o zaštiti od klevete FBiH, RS i BD BiH, te zakonom o zabrani diskriminacije i zakonom o ravnopravnosti polova. Osim prethodno pomenute ponovne kriminalizacije klevete u Krivičnom zakoniku Republike Srpske, tokom 2023. godine nije bilo drugih značajnijih izmjena postojećeg zakonodavstva BiH.¹⁹

S obzirom na prethodno navedeno, zakonodavni okvir i ambijent za rad organizacija civilnog društva u Republici Srpskoj mogli bi se ozbiljno pogoršati zbog tekuće zakonodavne inicijative vlasti u Republici Srpskoj za donošenje Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija, poznatog kao „Zakon o stranim agentima“. Ukoliko ga Narodna skupština RS konačno usvoji, zakon će izuzetno negativno uticati ne samo na ambijent za rad i djelovanje organizacija civilnog društva u Republici Srpskoj, već i na samo njihovo postojanje. Zbog svih ovih razloga, pravna zaštita organizacija civilnog društva u Republici Srpskoj od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja trenutno ne ispunjava standarde međunarodnog prava o ljudskim pravima. Kada je riječ o drugim nivoima vlasti u BiH (državni nivo BiH, FBiH i njeni kantoni te Brčko distrikt BiH), njihov zakonodavni okvir nije pretrpio nikakve promjene u 2023. godini, pa je primjena zakona ostala na približno istom nivou.

¹⁹ Pitanja zaštite fizičkih i pravnih lica od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja regulisana su Krivičnim zakonom/zakonikom BiH, FBiH, RS i BD BiH, Zakonom o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH, Zakonom o zaštiti od klevete FBiH, RS i BD BiH, Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti polova. Treba imati na umu da se odredbe ovih propisa ne odnose posebno na organizacije civilnog društva, već generalno na sva fizička i pravna lica u BiH.

Indikator 1.2.c: Udio organizacija civilnog društva koje djeluju bez izloženosti prijetnjama, napadima, sudskoj represiji i diskriminatornom postupanju, u smislu:

- broja prijava zbog izostanka zaštite organizacija civilnog društva;
- broja napada na organizacije civilnog društva i njihove članove;
- broja slučajeva oštećenja imovine;
- broja slučajeva diskriminatornog postupanja prilikom izvještavanja;
- broja slučajeva u kojima su organizacije civilnog društva bile izložene nezakonitom pretresu prostorija ili bile predmet inspekcijskog nadzora;
- broja slučajeva ometanja komunikacija organizacija civilnog društva.

Rezultati ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva pokazuju da je tokom 2023. godine 67% ispitanika moglo djelovati bez izloženosti prijetnjama, napadima i sudskoj represiji. Međutim, 26% anketiranih organizacija je izjavilo da su bile izložene nekom obliku prijetnji, napada i sudske represije.

Prema rezultatima ankete, skoro jedna četvrtina ispitanika (22%) je izjavila da su njihova organizacija i članovi bili meta prijetnji ili fizičkih napada tokom 2023. godine. Na pitanje o prirodi tih prijetnji i napada, organizacije su navele prijetnje političke prirode, govor mržnje, prijetnje smrću, cyber prijetnje i napade na medije, kao i verbalne i fizičke napade na novinare koji su protestovali za ljudska prava.

Pored toga, iako je 4% anketiranih organizacija izjavilo da su podnosile prijave različitim institucijama zbog izostanka zaštite, 90% ih je odgovorilo da to nisu činile. Kao razloge za nepodnošenje prijave, neke organizacije su navele da su podnosile prijave u prošlosti, ali je djelotvorno postupanje nadležnih vlasti po tim prijavama izostalo; druge su izjavile da strahuju da bi zbog podnošenja zvanične prijave njihova sigurnost bila ugrožena. U odgovorima otvorenog tipa u kojima pojašnjavaju zašto tako misle, neki ispitanici su naveli da su se obraćali nadležnom Ministarstvu unutrašnjih poslova, ali su njihove prijave odbačene kao neosnovane jer je ocijenjeno da se radi o licima koja prijete na internetu anonimno ili pod lažnim identitetom, ili o prijetnjama bez konkretnih napada.

Prema rezultatima ankete, 5% organizacija je navelo da su tokom 2023. godine doživjele incidente s oštećenjem imovine.

Nadalje, 3% anketiranih organizacija civilnog društva je izjavilo da su tokom 2023. godine bile predmetom inspekcijskog nadzora protivno zakonskim propisima, dok ih je 7% navelo da su ih vlasti ometale u komunikaciji.

Može se zaključiti da je između 2021. i 2023. godine za 12% porastao broj organizacija civilnog društva koje su na pitanje „Da li su vaša organizacija ili njeni članovi tokom 2023. godine bili izloženi prijetnjama ili fizičkim napadima?“ odgovorile s najmanje jednim „Da“ – „Da“ u odnosu na organizaciju, „Da“ u odnosu na članove ili „Da“ u oba slučaja; kao i da je došlo do istovremenog smanjenja takvih slučajeva za 13%, pri čemu su neke organizacije na isto pitanje sva tri puta odgovorile sa „Ne“.

Prema rezultatima ankete sprovedene među javnim službenicima 2023. godine, na pitanje u kojoj mjeri, po njihovom mišljenju, organizacije civilnog društva mogu djelovati bez prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja, polovina ispitanika je izjavila da ne zna. Odgovori otvorenog tipa navode na zaključak da prijetnje i napadi još uvijek nisu česti za većinu organizacija civilnog društva u BiH.

SC 1.3. Mjere koje se koriste za borbu protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca ili korupcije su ciljane i srazmjerne, u skladu s pristupom zasnovanim na riziku, te poštuju standarde ljudskih prava o slobodi udruživanja, okupljanja i izražavanja.

Indikator 1.3.a: U kojoj mjeri zakoni o borbi protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije neopravdano ne ograničavaju legitimne aktivnosti organizacija civilnog društva?

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde

U 2023. godini nije bilo napretka u borbi protiv korupcije – drugim riječima, zakonski okvir ostao je nepromijenjen u odnosu na 2021. godinu.

Pitanja borbe protiv terorizma, pranja novca i korupcije regulisana su brojnim zakonima.²⁰ Zakonodavstvo o **borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma** treba uskladiti s Četvrtom i Petom direktivom EU o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (AML/CFT). Neophodno je izraditi ažuriranu procjenu rizika, a nakon toga i plan. Nadalje, strategija za prevenciju i borbu protiv terorizma istekla je u decembru 2020. godine.

Zakonodavni okvir koji se odnosi na javne nabavke djelimično je usklađen s pravnom tekovinom EU (*EU acquis*). Zakon o javnim nabavkama sadrži izuzeća koja nisu obuhvaćena pravnom tekovinom EU. Nije zabilježen nikakav napredak u oblasti integriteta i sukoba interesa. Takođe, u 2023. godini, Bosna i Hercegovina nije usvojila **Zakon o sprečavanju sukoba interesa** na državnom nivou.

Djelotvorno zakonodavstvo praćeno energičnim mjerama i radnjama protiv prevara, korupcije, pranja novca i organizovanog kriminala od ključne je važnosti za demokratiju u razvoju, zdravu tržišnu ekonomiju i povoljno okruženje za organizacije civilnog društva. Međutim, BiH trenutno zaostaje na svim ovim frontovima. Država trenutno nema strategiju za **borbu protiv korupcije**, s obzirom na to da je prethodna, koja je obuhvatala period od 2015. do 2019. godine, istekla, a nova strategija za period od 2022. do 2024. godine još uvijek nije usvojena. Nadalje, kao što se može vidjeti iz prethodno navedenog, zakonodavni okvir već godinama iziskuje temeljan i sveobuhvatan „remont“, što je Evropska komisija jasno istakla kao jedan od 14 prioriteta BiH za dobijanje statusa kandidata za članstvo u EU.

Usljed duboko ukorijenjene korupcije došlo je do urušavanja već dostignutih demokratskih standarda, što se naročito ogleda u gušenju slobode govora i stvaranju atmosfere netrpeljivosti prema novinarima koji kritikuju vlast, a izostanak napretka i direktne opstrukcije unapređenja strateškog, političkog i zakonodavnog okvira za sprečavanje sukoba interesa, zaštitu uzbunjivača, javne nabavke, sprečavanje pranja novca, borbu protiv terorizma i finansiranja političkih partija doprinose stvaranju izuzetno nepovoljnog ambijenta za organizacije civilnog društva. Stoga se može zaključiti da, u cjelini, BiH minimalno ispunjava standarde prema ovom indikatoru.

²⁰ U posebnom dokumentu Prilog 1 navedeni su svi zakoni relevantni za ovaj indikator.

Indicator 1.3.b: Udio organizacija civilnog društva koje mogu nesmetano obavljati zakonite aktivnosti bez ograničenja uslovljenih primjenom zakona o borbi protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije, naročito putem:

- sudske represije zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca i korupcijom;
- diskriminatornih ograničenja finansiranja;
- sprečavanja otvaranja bankovnih računa te slanja ili primanja novca od strane organa vlasti ili banaka.

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 9% organizacija je navelo da su one ili njihovi članovi bili predmet sudske represije zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca ili korupcijom, ili da se organizacija suočavala s diskriminatornim ograničenjima zbog izvora sredstava, ili su je organi vlasti ili banke spriječile da otvori bankovni račun ili obavlja transakcije. S druge strane, 84% ispitanika je izjavilo da nisu bili izloženi ovim preprekama. Poređenja radi, 2021. godine ovim situacijama je bilo izloženo 6% organizacija, dok za 88% njih to nije bio slučaj. Dakle, promjene između 2021. i 2023. godine uključuju povećanje od 3% (najmanje jedno DA) i smanjenje od 4% (sve NE).

Prema rezultatima ankete za 2023. godinu, na pitanje da li su organizacija ili njeni članovi bili izloženi sudskoj represiji zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca ili korupcijom, 96% organizacija je odgovorilo da se njihovi članovi nisu suočavali sa sudskom represijom zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom ili drugim aktivnostima navedenim u indikatoru, dok je 2% reklo da ne zna za takve slučajeve među svojim članovima. Samo 1% organizacija je izjavilo da su bile predmet pomenute represije. U odjeljku otvorenih odgovora dato je jedno objašnjenje koje nije bilo jasno formulisano.

Dva posto anketiranih organizacija je navelo da su bile izložene sudskoj represiji tokom 2023. godine, u poređenju s 0% tokom 2021. godine. To predstavlja direktan porast od 2% u periodu od 2021. i 2023. godine.

Na pitanje o izloženosti diskriminatornim ograničenjima zbog dobijanja finansijskih sredstava iz određenog izvora, 90% anketiranih organizacija je izjavilo da nisu bile izložene takvim ograničenjima, 6% ih je odgovorilo da jesu, a 4% ih je izjavilo da nemaju nikakva saznanja o tome. Organizacije koje su na ovo pitanje odgovorile potvrdno navele su u otvorenim odgovorima da su bile onemogućene da se prijave na pozive za finansiranje iz budžetskih sredstava. Dodatno su napomenule da ne mogu javno iznijeti razloge jer bi mogle biti stigmatizovane od strane ocjenjivača projektnih prijava i međunarodnih donatora ukoliko bi otkrile nepravilnosti u procesu finansiranja i navele zašto su zapravo ispunjavale uslove za finansiranje.

Šest posto anketiranih organizacija je navelo da su bile izložene sudskoj represiji tokom 2023. godine, u poređenju s 5% tokom 2021. godine. To predstavlja povećanje od 1% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Na pitanje da li su im organi vlasti ili banke onemogućavali otvaranje bankovnih računa ili slanje ili primanje novca, 97% anketiranih organizacija je odgovorilo negativno, 2% je izjavilo da nisu sigurne, dok je 1% izjavilo da jesu bile onemogućene od strane organa vlasti ili banaka da otvore račun ili obavljaju transakcije. Organizacije koje su na ovo pitanje odgovorile potvrdno navele su u otvorenim odgovorima da su imale poteškoće prilikom slanja novca u inostranstvo ili da im je zbog odluke vladinih struktura smanjen budžet.

Jedan posto anketiranih organizacija je izjavilo da su bile izložene sudskoj represiji tokom 2023. godine, u poređenju s 2% tokom 2021. godine. To predstavlja smanjenje od 1% u periodu od 2021. do 2023. godine

SC 1.4. Organi vlasti postupaju jednako prema svim organizacijama civilnog društva u pogledu njihovog poslovanja i tretiraju ih na jednak način kao druge subjekte (kao što su poslovni subjekti).

Indikator 1.4.a Do koje mjere zakoni (1) ne nameću organizacijama civilnog društva obavezu podnošenja većeg broja izvještaja i podataka i (2) ne izlažu organizacije civilnog društva većem broju inspekcijskih nadzora i kazni u odnosu na poslovne subjekte, ukoliko su svi ostali uslovi jednaki.

2021:

5 – u potpunosti ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

Zakonodavni okvir koji uređuje podnošenje izvještaja i informacija od strane organizacija civilnog društva nije doživio promjene u 2023. godini. Međutim, treba napomenuti da nacrt zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija Republike Srpske predviđa dodatne obaveze izvještavanja za organizacije civilnog društva, kao i dodatne zahtjeve u pogledu podvrgavanja inspekcijskom nadzoru. U tom kontekstu, čini se da su odredbe o inspekcijskom nadzoru preširoko postavljene i da im nedostaju neophodni mehanizmi zaštite od potencijalnih zloupotreba od strane nadležnih inspekcijskih organa.

SC 1.5. Centralni i/ili lokalni organi vlasti su uspostavili podsticajne politike i pravila kojima se omogućava djelovanje malih organizacija u zajednici i građanskih inicijativa (samoniklih organizacija).

Indikator 1.5.a: Po zakonu, male organizacije u zajednici/lokalne organizacije i građanske inicijative mogu da djeluju bez potrebe za registracijom.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

U BiH ne postoje formalni propisi o samoniklim organizacijama (*eng. grassroots*), a postojeće zakonodavstvo je u 2023. godini omogućavalo organizacijama u zajednici/lokalnim organizacijama i građanskim inicijativama da djeluju bez potrebe za registracijom.

Od 2021. godine zabilježeni su brojni primjeri građanskih inicijativa i aktivizma širom zemlje. Jedan od takvih slučajeva tiče se Hajrije Čobe, aktivistkinje koja se našla na meti strateške tužbe protiv učešća javnosti (tzv. SLAPP tužba) nakon što je javno optužila jednu firmu za ugrožavanje vodosnabdijevanja u gradu Kaknju i njegovoj okolini. Kao aktivistkinja i jedna od vodećih pokretačica promjena u svojoj lokalnoj zajednici, ona je više od dvije godine uporno skretala pažnju na ovaj problem, zalažući se za pravo svih građana na čistu vodu za piće. U drugom slučaju, grupa novinara spontano se okupila na Trgu Krajine u Banjaluci kako bi pružila podršku kolegi Nikoli Morači, kojeg je policija saslušala u okviru istrage o informacijama koje je objavio u jednim dnevnim novinama. Istovremeno, udruženja građana i samonikle organizacije iz Republike Srpske ponovo su upozorile na štetne posljedice donošenja predloženog zakona o posebnom registru neprofitnih organizacija, ukazujući na njegove diskriminatorne odredbe prema udruženjima građana koja se finansiraju sredstvima stranih donatora. Takođe, u nekoliko gradova održane su protestne šetnje u organizaciji pojedinačnih aktivista kao reakcija na zločin u

Gradačcu kod Tuzle, kada je jedan muškarac usmrtio svoju suprugu i još dvije osobe, ranivši pritom još troje, a potom sebi oduzeo život. Obično su ove lokalne inicijative bile neformalnog karaktera i kao takve neregistrovane, što im je onemogućavalo pristup budžetskim sredstvima na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Pored toga, u nekim slučajevima, strani donatori su postavljali zahtjev za formalnom registracijom organizacije kao preduslov za finansijsku podršku.

Indikator 1.5.b: Po zakonu, neregistrovane male organizacije u zajednici/lokalne organizacije i građanske inicijative uživaju jednako pravo na učešće u procesima odlučivanja kao i formalno registrovane organizacije civilnog društva.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

Situacija u pogledu formalne registracije manjih organizacija ostala je nepromijenjena tokom 2023. godine. Nije bilo formalnih ograničenja za učešće malih organizacija u zajednici/lokalnih organizacija i građanskih inicijativa u procesima konsultacija. Svaki građanin ili registrovana organizacija civilnog društva može se angažovati i davati komentare, primjedbe i sugestije na vladine politike i zakone.²¹

Ostali nevladini akteri su povremeno nailazili na poteškoće u nastojanju da se djelotvorno uključe u procese formalnog zagovaranja i konsultacija s institucijama vlasti o strateškim, političkim i zakonodavnim inicijativama (npr. često se događalo da je njihovo uključivanje bilo tek formalno, kako bi se zadovoljili zakonski propisi). Posljedica toga je bio gubitak vrijednih stručnih uvida i komentara u procesu izrade politika i nacрта zakona kao i izostanak svrsishodnog učešća ovih aktera u procesima javnih konsultacija.

Pored toga, često se događa da predlagači politika i propisa propuste uključiti organizacije civilnog društva u aktivnosti radnih grupa u ranim fazama izrade politika i zakona itd.

²¹ Treba napomenuti da Pravila Savjeta ministara BiH za konsultacije u izradi pravnih propisa („Službeni glasnik BiH“ br. 5/17) u članu 2. stav (1) tačka a), kao i Uredba Vlade FBiH o procjeni uticaja propisa („Službene novine FBiH“ br. 67/20) u članu 2. prepoznaju „neformalne grupe“ i „građanske inicijative“ kao stranke koje imaju puno i formalno pravo da učestvuju u procesu konsultacija na nivou države BiH i na nivou Federacije BiH. Slično formalno pravo još uvijek nije predviđeno pravilima i propisima RS i BD BiH.

SC 1.6. Sve organizacije civilnog društva imaju slobodu da bez ograničenja traže i primaju finansijska sredstva.

Indikator 1.6.a: U kojoj mjeri relevantni zakoni omogućavaju organizacijama civilnog društva da bez neopravdanih ograničenja traže raznovrsne oblike finansiranja, uključujući i sredstva iz inostranstva, u pogledu:

- novčanih i nenovčanih donacija iz svih izvora;
- finansiranja od strane domaćih organa vlasti;
- finansiranja od strane institucionalnih, korporativnih ili pojedinačnih donatora;
- finansiranja od strane inostranih vlada ili multilateralnih agencija.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

Zakonodavstvo na državnom nivou i u Brčko distriktu nije doživjelo promjene u 2023. godini u odnosu na 2021. godinu. Organizacije civilnog društva u BiH mogu nesmetano primati sredstva, bez obzira da li se radi o novčanim ili nenovčanim donacijama, iz svih izvora, uključujući domaće javne institucije, institucionalne, korporativne ili pojedinačne donatore, strane vlade i multilateralne agencije, te mogu prikupljati sopstvena sredstva, baviti se privrednim aktivnostima i učestvovati u javnim pozivima za dodjelu grantova i pružanje usluga. Međutim, zakonska regulativa u Federaciji BiH i Republici Srpskoj je pretrpjela nekoliko izmjena.

Trenutna situacija u Republici Srpskoj mogla bi se uskoro pogoršati zbog tekuće inicijative vlasti RS za usvajanje Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija. Prema članu 11. stav (1) ovog Nacrta zakona, od subjekata registrovanih kao neprofitne organizacije bi se tražilo dostavljanje polugodišnjih finansijskih izvještaja „sa naznakom uplatioca (inostranih donacija), visine doznačenih sredstava, vrste i iznosa naknade i prihoda izraženih u novcu ili drugoj vrijednosti, kao i izvještaj o utrošku sredstava“. To bi podrazumijevalo obavezu davanja podataka o donatorima i visini doznačenih sredstava, bez minimalnog praga, što znači da bi nevladine organizacije morale prijaviti sva primljena sredstva, bez obzira na iznos, čak i najmanje donacije. To bi predstavljalo značajno opterećenje za te neprofitne organizacije. U slučaju usvajanja ovog zakonskog prijedloga, organizacije civilnog društva sa sjedištem u Republici Srpskoj koje se finansiraju sredstvima stranih donatora našle bi se u nepovoljnijem položaju, budući da bi bile diskriminirane i označene kao „agenti stranog uticaja“. Istovremeno, iz nacrta zakona izostavljena su udruženja koja se finansiraju iz javnih budžeta.

Nadalje, Federalno ministarstvo pravde²² je 2023. godine izradilo prednacrt-radnu verziju Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u Federaciji BiH.²³ Prednacrt ovog zakona prošao je javnu raspravu 2023. godine.

Indikator 1.6.b: Udio organizacija civilnog društva koje mogu pristupiti raznolikim izvorima finansiranja bez neopravdanog uplitanja vlasti.

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 2% organizacija je odgovorilo potvrdno barem na jedno pitanje o tome da li su bile predmet proizvoljnih finansijskih revizija, blokade računa ili zahtjeva da se registruju kao strani agent, dok je 93% organizacija

²² Centar za promociju civilnog društva – CPCD, Fondacija Mozaik, Fondacija tuzlanske zajednice, Udruženje „Institut za razvoj mladih“ – KULT, Centri civilnih inicijativa – CCI, Omladinski resursni centar – ORC Tuzla, Udruženje Vaša prava BiH, Udruženje za borbu protiv korupcije Transparency International u BiH, Udruženje za prevenciju ovisnosti NARKO-NE i Udruženje Women for Women International

²³ [Obavijest o otvaranju javne rasprave za Nacrt-radnu verziju Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u FBiH - Federalno ministarstvo pravde \(fmp.gov.ba\)](#)

na sva tri pitanja odgovorilo negativno. Poređenja radi, 2021. godine 3% organizacija je odgovorilo potvrdno barem na jedno pitanje, a 82% je odgovorilo negativno. U zaključku, to predstavlja smanjenje od 1% (najmanje jedan potvrđan odgovor na pitanje o proizvoljnim finansijskim revizijama, blokadi računa, zahtjevu za registraciju kao strani agent) te povećanje od 11% (sva tri odgovora negativna) u periodu od 2021. do 2023. godine.

U 2023. godini, prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva, 2% organizacija je prijavilo da su bile predmet proizvoljne finansijske revizije, 1% je prijavilo blokiranje računa, a 1% je navelo da su se suočile sa zahtjevom da se registruju kao strani agent. Neki ispitanici su dali konkretniji odgovor, ukazavši na nedosljednu praksu banaka koje su ponekad tražile dokaze o prilivu sredstava čak i za vrlo male iznose.

SC 1.7. Javna finansijska i nefinansijska podrška organizacijama civilnog društva dostupna je u korisnicima sredstava iz instrumenta IPA i obezbjeđuje se na transparentan, odgovoran i pravičan način i bez diskriminacije.

Indikator 1.7.a: The level of public funding²⁴ available for CSOs and associations is clearly articulated in laws and regulations, and the rights and duties of the state body invested with the ability to set and revise the level of public funding available is clearly defined in law.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

Tokom 2023. godine nije bilo izmjena i dopuna postojećeg zakonodavstva koje se odnosi na ovaj indikator. U BiH, bespovratna sredstva (grantove) dodjeljuju svi nivoi vlasti, uključujući državni nivo BiH, Federaciju BiH, Republiku Srpsku, Brčko Distrikt BiH, kantone i jedinice lokalne samouprave. Zaključci iz izvještaja o procjeni polaznog stanja za BiH iz 2021. godine i dalje su aktuelni, pa u tom smislu možemo primijetiti da još uvijek ne postoji jedinstvena procedura ni na jednom nivou vlasti, te da postojeće procedure, koje pate od brojnih manjkavosti, još uvijek nisu usklađene na nivou cijele zemlje. Procedure koje regulišu učešće organizacija civilnog društva u svim fazama ciklusa javnog finansiranja još uvijek nisu dovoljno jasne i transparentne, već se i dalje primjenjuju proizvoljno, kao što potvrđuju izvještaji organizacija civilnog društva, međunarodnih organizacija (MoneyVal, Savjet Evrope, FATF itd.) i kancelarija za reviziju u BiH.

Indikator 1.7.b: Procentualni udio javnog budžeta koji je faktički isplaćen organizacijama civilnog društva tokom godine.

Do marta 2024. godine, podaci o iznosima sredstava dodijeljenih iz javnih budžeta za 2023. godinu na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini još uvijek nisu bili dostupni. Sveobuhvatne i pouzdane informacije o finansiranju iz javnih budžeta javnom nisu objedinjene na jednom mjestu, uglavnom zbog toga što većina sredstava kojima se finansiraju organizacije civilnog društva širom zemlje potiče s opštinskog nivoa vlasti. Raspodjela budžetskih sredstava od strane velikog broja opština u BiH zahtijevala je detaljnu analizu četiri službe za reviziju javnog sektora u BiH – na državnom nivou, u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu.

²⁴ "Public funding" refers to funds allocated and disbursed from the state's own resources. It does not include European Union funds distributed through public institutions in Türkiye, since they are subject to different rules and procedures which are in line with the rules and procedures of European Union. Here the analysis only refers to the total amount of public funding for CSOs which is distributed according to rules and procedures defined by public institutions.

Indikator 1.7.c: U kojoj mjeri propisi koji uređuju dodjelu javnih sredstava organizacijama civilnog društva obezbjeđuju sljedeće:

- kriterijumi za finansiranje su jasno utvrđeni, objektivni i dostupni javnosti;
- proces ocjenjivanja prijedloga je transparentan i nepristrasan;
- sukob interesa je jasno regulisan;
- zahtjevi za izvještavanje su jasni i srazmjerni.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

Zaključci iz izvještaja o procjeni polaznog stanja za BiH iz 2021. godine i dalje su aktuelni, pa u tom smislu još uvijek ne postoji jedinstvena procedura ni na jednom nivou vlasti, a postojeće procedure, koje pate od brojnih manjkavosti, još uvijek nisu usklađene na nivou cijele zemlje.

Savjet ministara BiH donio je 2019. godine Pravilnik o kriterijumima i uslovima za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata u oblastima od javnog interesa koje sprovode udruženja i fondacije. Način dodjele sredstava za grantove iz budžeta u FBiH regulisan je i zakonima o budžetima FBiH, te zakonima koji propisuju obavezu finansiranja pojedinih oblasti putem grant sredstava; ali ne postoje propisi koji bi na sveobuhvatan i jedinstven način regulisali postupak dodjele grantova. Ministarstvo finansija Republike Srpske usvojilo je Metodologiju upravljanja grantovima za programe i projekte koji se finansiraju ili sufinansiraju sredstvima iz budžeta RS (br. 06.04/020–2004/14).²⁵ U Brčko distriktu BiH ne postoji propis kojim bi se ova oblast regulisala na sveobuhvatan i jedinstven način.

Međutim, u 2023. godini, Federalno ministarstvo pravde je, u saradnji s grupom organizacija civilnog društva te uz tehničku podršku Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH, izradilo prednacrt zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u Federaciji BiH, koji se trenutno nalazi u fazi javnih konsultacija.

*Ocjena za ovaj indikator iz Procjene početnog stanja za 2021. godinu revidirana je naknadno na nižu vrijednost jer je ocijenjeno da je prethodna ocjena („4 – uglavnom ispunjava standarde“) bila preblaga.²⁶

Indikator 1.7.d: Centralne vlasti informacije o dodijeljenim sredstvima stavljaju na raspolaganje javnosti i predstavljaju ih u dovoljnoj mjeri detaljnim kako bi se identifikovale pojedinačne dodjele.

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde

Na državnom nivou BiH nije donesen nijedan novi propis u oblasti transparentnosti dodjele grantova. Međutim, situacija se razlikuje na entitetskom nivou i u Brčko distriktu. Kao što je navedeno u Izvještaju o polaznom stanju za BiH iz 2021. godine, u Federaciji BiH pitanja transparentnosti dodjele bespovratnih sredstava i dalje nisu adekvatno uređena. To je naročito slučaj u Kantonu Sarajevo, gdje su, iako se redovito objavljuju odluke i javni pozivi, postupci odabira korisnika, kao i realizacija i evaluacija utrošenih sredstava, i dalje nedovoljno transparentni. S druge strane, u Republici Srpskoj revizije su pokazale da

²⁵ <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/Documents/>

²⁶ Revidirana Procjena polaznog stanja rezultat je rigoroznije primjene kriterijuma za ocjenjivanje indikatora.

u nekim slučajevima grantovi nisu dodjeljivani putem javnog konkursa, već na osnovu pojedinačnih zahtjeva ili odluka Vlade Republike Srpske.

Prema rezultatima ankete koja je sprovedena među javnim službenicima za 2023. godinu, na pitanje u kojoj mjeri nadležni organi objavljuju informacije o dodjelama javnih sredstava organizacijama civilnog društva, više od polovine ispitanika je odgovorilo da su to činili u dovoljnoj mjeri. U obrazloženju svojih mišljenja u otvorenim odgovorima ispitanici su navodili da su sve odluke o dodjeli grant sredstava organizacijama civilnog društva bile objavljene u Službenom glasniku; iako je način dodjele javnih sredstava bio upitan.

Indikator 1.7.e: Udio organizacija civilnog društva koji ukazuje na to da je dodjela sredstava iz domaćih javnih budžeta transparentna i pravična.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

Prema anketi sprovedenoj među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 14% organizacija je odgovorilo da je obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta transparentno i pravično. U 2021. godini, 14% organizacija je takođe odgovorilo isto.

U 2023. godini, većina organizacija (65%) je izjavila da smatra da obezbjeđivanje sredstava iz javnog budžeta za organizacije civilnog društva nije transparentno (potpuno netransparentno – 13%; nedovoljno transparentno – 52%), dok je 23% izjavilo da smatra da je obezbjeđivanje sredstava dovoljno ili veoma transparentno.

Na pitanje koliko je obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta pravično, 70% anketiranih organizacija je odgovorilo da nije pravično ili da je nedovoljno pravično, dok je 16% reklo veoma ili dovoljno pravično.

Da je obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta bilo i transparentno i pravično smatra 8% anketiranih organizacija.

Može se zaključiti da je promjena u periodu od 2021. do 2023. godine iznosila 0%.

Prema rezultatima ankete koja je sprovedena među javnim službenicima za 2023. godinu, vrlo mali broj službenika je izjavio da je njihova institucija obezbjeđivala sredstva za finansiranje organizacija civilnog društva u 2023. godini. Među institucijama koje jesu obezbijedile sredstva, sve su navele da je proces dodjele bio transparentan. Pod transparentnim su podrazumijevale da je postupak sproveden otvoreno i uz objavljivanje svih informacija, na način kojim se obezbjeđuje povjerenje javnosti u proces. Službenici su opisali postupak dodjele sredstava i objasnili kako je uređen zakonskim okvirom, te su pojasnili da su sredstva dodjeljivana na osnovu objavljene Odluke o davanju saglasnosti za dodjelu sredstava. Svi su naveli da je finansiranje organizacija civilnog društva od strane njihovih institucija bilo pravično, pod čim su podrazumijevali jednak tretman svih organizacija bez favorizovanja ili diskriminacije. U otvorenim odgovorima je naglašeno da su sve organizacije civilnog društva imale mogućnost prijavljivanja na javni poziv za dodjelu grant sredstava i evaluacije svojih projekata pod jednakim uslovima, u skladu s jasno propisanim kriterijumima.

*Ocjena za ovaj indikator iz Procjene početnog stanja za 2021. godinu revidirana je naknadno na nižu vrijednost jer je ocijenjeno da je prethodna ocjena („2 – minimalno ispunjava standarde“) bila preblaga.²⁷

Indikator 1.7.f: Javno finansiranje ne isključuje organizacije civilnog društva po osnovu njihove zastupljenosti u društvenoj zajednici.

²⁷ Revidirana Procjena polaznog stanja rezultat je rigoroznije primjene kriterijuma za ocjenjivanje indikatora.

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 61% organizacija je odgovorilo da su se prijavile za javno finansiranje tokom 2023. godine. Poređenja radi, u anketi za 2021. godinu, za javno finansiranje tokom 2021. godine prijavilo se 66% organizacija, što predstavlja smanjenje od 5% u periodu od 2021. do 2023. godine.

U 2023. godini, većina organizacija koje su učestvovala u anketi (61%) navela je da su se prijavile za javno finansiranje, od čega je 70% prijava bilo neuspješno, a 25% uspješno. Nadalje, 39% organizacija je izjavilo da su vlasti dodjeljivale sredstva favorizovanim organizacijama, 14% je smatralo da je postupak prijavljivanja bio previše komplikovan, 11% je navelo da njihov prijedlog nije ocijenjen dovoljno dobrim, a 25% je reklo da je konkurencija bila veoma jaka.

Oko trećine (33%) organizacija civilnog društva je navelo da smatraju da njihove prijave nisu imale realne šanse za uspjeh jer nisu bliske vlastima; ili da vlasti nisu objavile zvanični poziv za dodjelu sredstava; ili da su uslovi poziva bili prilagođeni tako da pogoduju manjem broju organizacija koje su bliske vlastima. Pojedini ispitanici su u otvorenim odgovorima naveli, na primjer, da ne znaju tačan razlog zašto su odbijeni ili da se isto dešava i s drugim donatorima, kada organizacije jednostavno nikada ne dobiju povratnu informaciju o procesu selekcije.

Prema rezultatima ankete sprovedene među javnim službenicima za 2023. godinu, na pitanje koliko je proces dodjele javnih sredstava u 2021. godini bio inkluzivan za organizacije civilnog društva za koje je njihova institucija bila nadležna, svi ispitanici su izjavili da je, po njihovom mišljenju, ovaj proces bio inkluzivan. Pod tim su podrazumijevali da su u procesu učestvovala različite organizacije civilnog društva, koje su se bavile širokim spektrom tema i zastupale interese različitih zajednica ili grupa u društvu.

SC 1.8. Fizička lica i korporativna pravna lica uživaju poreske olakšice za donacije organizacijama civilnog društva.

Indikator 1.8.a: Poreski propisi omogućavaju poreske olakšice u sljedećim slučajevima:

- Donacije od strane fizičkih lica;
- Donacije od strane korporativnih pravnih lica.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

Zakoni predviđaju poreske olakšice u vidu izuzimanja od obaveze plaćanja poreza za donacije u javne svrhe od strane fizičkih lica i korporativnih pravnih lica. Zakonima se izričito predviđaju poreske olakšice za novčane donacije za opšte namjene, ali i za nenovčane donacije i donacije u imovini. Zakoni koji uređuju poreski tretman organizacija civilnog društva na državnom i entitetskom nivou još uvijek nisu usaglašeni.²⁸

Indikator 1.8.b: Udio fizičkih lica koja su izdvojila novčana sredstva za potrebe organizacija civilnog društva.

Udio fizičkih lica koja su dala novac organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini u 2023. godini iznosio je 51%; 2022. godine iznosio je 60%, a 2021. godine 45%.

28 Indeks održivosti organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu

SC 1.9. TPoreske olakšice dostupne su organizacijama civilnog društva.

Indikator 1.9.a Opseg u kojem važeći zakoni predviđaju sljedeće:

- prihod organizacija civilnog društva ostvaren iz grantova, donacija i članarina, prihoda iz privrednih aktivnosti, investicionih prihoda, nekretnina, poklona i nasljeđa ne podliježe oporezivanju;
- bilo koji višak prihoda ili dobiti ostvarene iz privredne aktivnosti a koji organizacije civilnog društva koriste u svrhe vezane za svoju misiju ne podliježe porezu na prihod/dobit preduzeća.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

U 2023. godini došlo je do progresivne promjene zakonodavstva na državnom nivou u BiH u odnosu na 2021. godinu ukidanjem PDV-a na hranu doniranu humanitarnim organizacijama. Dom naroda BiH jednoglasno je usvojio prijedlog zakona kojim se ukida plaćanje poreza na doniranu hranu. U obrazloženju zakona se navodi da brojna preduzeća u BiH koja se bave proizvodnjom ili prometom prehrambenih proizvoda bivaju obeshrabrena da doniraju veće količine hrane zbog dodatne finansijske obaveze plaćanja PDV-a. Kao rezultat toga, velike količine hrane se uništavaju umjesto da se obezbijede obroci za ugrožene kategorije stanovništva.

Poreski obveznik donira hranu posredniku, pri čemu je posrednik neprofitno pravno lice ili udruženje (kao što je narodna kuhinja i slično) koje je registrovano za prikupljanje, pripremu, distribuciju i/ili pružanje pomoći u hrani.

Osim ove izmjene zakonodavstva u pogledu poreskih olakšica na državnom nivou u BiH, na nižim nivoima vlasti nije bilo nikakvih promjena po pitanju poreza u neprofitnom sektoru u 2023. godini. Obavljanje povezanih privrednih djelatnosti dozvoljeno je u oba entiteta, kao i na državnom nivou, bez potrebe za osnivanjem posebnog pravnog lica preko kojeg bi se obavljale povezane privredne djelatnosti. U međuvremenu, kako je prethodno pomenuto, Federalno ministarstvo pravde je 2023. godine, u saradnji s grupom organizacija civilnog društva i uz tehničku pomoć Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH, izradilo prednacrt zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u Federaciji BiH, koji je trenutno u fazi javnih konsultacija.

SC 1.10. Politike i zakonsko okruženje pružaju podsticaje i olakšavaju volontiranje i zapošljavanje u organizacijama civilnog društva.

Indikator 1.10.a: Zakoni kojima se uređuje volontiranje su usvojeni.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

Volontiranje u Bosni i Hercegovini uređeno je entitetskim zakonima u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, te zakonom na nivou Brčko distrikta. Ne postoji zakon o volontiranju na državnom nivou BiH, uprkos kontinuiranom zagovaranju organizacija civilnog društva za njegovo donošenje.²⁹

*Ocjena za ovaj indikator iz Procjene početnog stanja za 2021. godinu revidirana je naknadno na nižu vrijednost jer je ocijenjeno da je prethodna ocjena („5 – u potpunosti ispunjava standarde“) bila preblaga.

Indikator 1.10.b: Vladine strategije i programi volontiranja podržavaju volontiranje za organizacije civilnog društva i predviđaju dovoljne resurse koji se izdvajaju za realizaciju.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde

U 2023. godini pravni okvir je ostao nepromijenjen. Narodna skupština Republike Srpske usvojila je 2019. godine Strategiju za unapređenje i razvoj volontiranja u Republici Srpskoj (2019–2023). Drugi entitet, tj. Federacija BiH, još uvijek nije izradio i usvojio svoju strategiju volontiranja. Brčko distrikt BiH takođe nije izradio niti usvojio sopstvenu strategiju volontiranja.

Indikator 1.10.c: Udio organizacija civilnog društva koje ostvaruju koristi iz državnih strategija i programa zapošljavanja.

U 2023. godini, svega 15% organizacija civilnog društva odgovorilo je da je ostvarilo korist iz državnih programa zapošljavanja, što predstavlja smanjenje u odnosu na 2021. godinu, kada je taj procenat iznosio 23%. Anketirane organizacije su u svojim odgovorima navele konkretne primjere korištenja ovih programa, poput zapošljavanja novih službenika u javnim institucijama i organizacijama koje su bile zadužene za razmatranje preporuka pojedinih organizacija civilnog društva; zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina – na primjer, zapošljavanje tri službenika romske nacionalnosti u institucijama; sufinansiranje zapošljavanja pripravnika od strane vlade i organizacija civilnog društva, te finansijska podrška zapošljavanju slijepih lica putem Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom FBiH.

Međutim, čak 81% anketiranih organizacija je izjavilo da nisu ostvarile nikakvu korist od državnih strategija i programa zapošljavanja.

Može se zaključiti da je u periodu od 2021. do 2023. godine došlo do povećanja od 8%.

²⁹ *Revidirana Procjena polaznog stanja rezultat je rigoroznije primjene kriterijuma za ocjenjivanje indikatora.

Indikator 1.10.d: Udio organizacija civilnog društva koje ostvaruju koristi iz državnih programa volontiranja.

U 2023. godini, 3% od ukupnog broja anketiranih organizacija civilnog društva ostvarilo je koristi od vladinih programa volontiranja, u poređenju s 2021. godinom, kada je 3% ispitanika takođe navelo da je ostvarilo koristi od njih. Nasuprot tome, *92% je izjavilo da nisu ostvarivali takve koristi iz vladinih programa volontiranja.*

Može se zaključiti da je u periodu od 2021. do 2023. godine došlo do povećanja od 8%.

Indikator 1.10.e: Udio zaposlenih u organizacijama civilnog društva u odnosu na ukupnu radnu snagu.

Agencija za statistiku BiH (državni nivo) ne pruža podatke o udjelu radne snage u sektoru civilnog društva.

Indikator 1.10.f: Procenat lica koja su u slobodno vrijeme volontirala u organizaciji.

Procenat lica koja su u slobodno vrijeme volontirala u nekoj od organizacija u Bosni i Hercegovini tokom 2023. godine iznosio je svega 9%. Tokom 2022. godine taj broj je iznosio 10%, a 2021. godine 7%.

Specifični cilj 2

Ojačana saradnja i partnerstvo između organizacija civilnog društva i javnih institucija.

SC 2.1. Javni organi vlasti i institucije uključuju organizacije civilnog društva u procese odlučivanja i donošenja politika.

Indikator 2.1.a: Organizacije civilnog društva su uključene u djelotvorne konsultacije prilikom izrade zakona, podzakonskih akata, strategija, drugih akata od javnog interesa i o reformama politika na način da:

- Organizacije civilnog društva imaju uvid u nacrt dokumenta od početka procesa same izrade do kraja procedure usvajanja dokumenta; At least 15 days are allowed for commenting before the draft document enters the adoption procedure;
- Dozvoljeno je najmanje 15 dana za dostavljanje komentara prije nego što nacrt dokumenta uđe u proceduru usvajanja; Reports on results of public consultations, including reasons for rejection of comments, are published in a timely fashion;
- Upotreba vanrednih/ubrzanih postupaka za usvajanje zakona bez omogućavanja konsultacija predstavlja izuzetak i mora biti valjano obrazložena;
- Izveštaji o rezultatima javnih konsultacija, uključujući i razloge za odbijanje komentara, objavljuju se blagovremeno;
- Članovi radnih grupa iz organizacija civilnog društva biraju se putem javnog poziva, na osnovu jasnih kriterijuma i u skladu s načelom jednakog postupanja;
- Članstvo radnih grupa iz organizacija civilnog društva sastoji se od predstavnika cjelokupne društvene zajednice, uključujući grupe sastavljene od žena, LGBTIQ+ grupe, grupe migranata, manjine, grupe lica s invaliditetom, a po potrebi i ostale, u skladu s pristupom zasnovanim na poštovanju ljudskih prava.

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde

Tokom 2023. godine, nije bilo izmjena zakonodavnog okvira kojim se uređuje pitanje konsultacija s organizacijama civilnog društva. Svi nivoi vlasti i dalje su obavezni obezbijediti svrsishodne i sistematske konsultacije s organizacijama civilnog društva i širom javnošću. Međutim, tokom perioda 2022–2023. to često nije bio slučaj. Najizrazitiji primjeri izbjegavanja svrsishodnih konsultacija jesu izrada i razmatranje izmjena Krivičnog zakonika RS kojima se kriminalizuje kleveta i nacrta Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija RS, tokom kojih su izostale svrsishodne i ozbiljne konsultacije s organizacijama civilnog društva. Detaljniji pregled postojećeg zakonodavnog okvira koji reguliše konsultacije s organizacijama civilnog društva dat je u izvještaju o procjeni BiH za 2021. godinu. Uočeni nedostaci između ostalog uključuju: nijedan od propisa na bilo kojem nivou vlasti (državni nivo, FBiH, RS i BD BiH) ne predviđa da članovi radnih grupa za izradu zakona iz redova organizacija civilnog društva moraju biti izabrani putem javnog poziva, na osnovu jasnih kriterijuma i u skladu s načelom jednakog postupanja; takođe, nijedan propis ne zahtijeva da članovi ovih radnih grupa budu izabrani tako da predstavljaju različite društvene grupe.

Na državnom nivou BiH, web platforma „eKonsultacije“ ne koristi se dovoljno, a na entitetskom i kantonalnom nivou, gdje se izrađuje i donosi većina zakonodavstva od javnog interesa, takva platforma uopšte ne postoji niti se koristi. Na ostalim nivoima vlasti nije bilo značajnijih promjena u odnosu na 2021. godinu, te ocjena ostaje ista – minimalno ispunjava standarde. Međutim, u Republici Srpskoj situacija se dodatno pogoršala u odnosu na 2021. godinu, a dodatni podaci o tome biće dati u izvještaju o procjeni za 2024. godinu.

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 31% organizacija je navelo da su ih vlasti djelotvorno uključivale u proces konsultacija tokom izrade nacrtu zakona, podzakonskih akata, strategija ili akata od javnog interesa i o reformama politike, za razliku od 2021. godine, kada je ovaj procenat iznosio 25%.

Može se zaključiti da je u periodu od 2021. do 2023. godine došlo do povećanja od 6%.

Od svih organizacija koje su potvrdile da su bile uključene u procese konsultacija, samo 27% je imalo uvid u nacrtu dokumenata od samog početka njihove izrade do konačnog usvajanja, za razliku od 2021. godine, kada je ovaj procenat iznosio 17%.

Može se zaključiti da je u periodu od 2021. do 2023. godine došlo do povećanja od 10%.

Od svih organizacija koje su potvrdile da su bile uključene u procese konsultacija, samo 28% je izjavilo da su imale na raspolaganju najmanje 15 dana za dostavljanje komentara prije nego što je nacrt dokumenta bio upućen na usvajanje, za razliku od 2021. godine, kada je ovaj procenat iznosio 22%.

Može se zaključiti da je promjena u periodu od 2021. do 2023. godine iznosila 8%.

Od svih organizacija koje su potvrdile da su bile uključene u procese konsultacija, samo 20% je izjavilo da je njihova organizacija bila član radne grupe zadužene za izradu zakona, podzakonskih akata, strategija ili akata od javnog interesa i reforme politika. Isti procenat je zabilježen i 2021. godine, 20%. Dakle, promjena u periodu od 2021. do 2023. godine iznosi 0%.

U anketi sprovedenoj među javnim službenicima za 2023. godinu, zamolili smo ispitanike da ocijene koliko djelotvorno su, po njihovom mišljenju, organizacije civilnog društva bile uključene u konsultacije prilikom izrade zakona, podzakonskih akata, strategija i drugih akata od javnog interesa, kao i o reformama politika, za koje je njihova institucija nadležna. Više od polovine ispitanika je izjavilo da su organizacije civilnog društva bile djelotvorno uključene u taj proces.

Na pitanje o procesima konsultacija s javnošću za koje su znali da su se odvijali tokom 2023. godine, te o tome koliko su javnost i organizacije civilnog društva bile informisane o mogućnostima da daju svoj doprinos i učestvuju u izradi zakona, politika i strategija, većina ispitanika je navela da su bile dobro informisane.

U narativnom obrazloženju naveli su da su predstavnici organizacija civilnog društva učestvovali kao članovi Savjetodavnog tijela Ministarstva pravde BiH za saradnju s nevladinim organizacijama u Radnoj grupi za izradu Strategije za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva, te da su bili aktivno uključeni u izradu strategije od početka. Takođe, organizovali su javne konsultacije o nacrtima zakona u vezi s izmjenama i dopunama zakona; usvojili su akcioni plan za sprovođenje strategije razvoja lokalne samouprave; te učestvovali u procesu konsultacija putem web platforme eKonsultacije.

Na pitanje o procesima konsultacija s javnošću za koje su znali da su se odvijali tokom 2023. godine, te o tome koliko su stavovi svih konsultovanih zajednica i grupa na koje su se odnosili zakoni, politike i strategije uzeti u obzir, više od polovine ispitanika je navelo da su ti stavovi dovoljno uzeti u obzir. Većina odgovora je bila slična, a u njima se navodilo da su konsultacije obavljene putem web platforme eKonsultacije, pozivi za učešće objavljeni na web stranici Ministarstva, predstavnici organizacija uključeni u radne grupe kroz mreže organizacija civilnog društva, te da su različiti akteri bili uključeni u konsultacije o zakonima i politikama koje se odnose na njih. .

Indikator 2.1.b: Organizacije civilnog društva su djelotvorno uključene u mehanizme za vršenje nadzora.

Ovaj indikator nije analiziran u procesu procjene za 2023. godinu.

Indikator 2.1.c: Udio organizacija civilnog društva koje su učestvovala u konsultacijama tokom pripreme državnih izvještaja u skladu s međunarodnih obavezama u pogledu ljudskih prava i drugim zakonskim obavezama, te u realizaciji preporuka ugovornih tijela.

Ovaj indikator nije analiziran u procesu procjene za 2023. godinu.

SC 2.2. Javni organi vlasti i institucije potvrđuju značaj civilnog društva u debati o društvenoj politici i procesima evropskih integracija.

Indikator 2.2.a: U kojoj mjeri organizacije civilnog društva ocjenjuju da je stav javnih službenika prema civilnom društvu takav da oni ove organizacije treba da podržavaju.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde

Od ukupnog broja anketiranih organizacija, 24% je navelo da je stav javnih službenika prema civilnom društvu bio podržavajući u 2023. godini, u poređenju s 2021. godinom, kada je taj procenat iznosio 12%. To predstavlja povećanje od 12% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Takođe, 68% anketiranih organizacija je izjavilo da javni službenici uopšte nisu ili su nedovoljno podržavali organizacije civilnog društva tokom 2023. godine. Ovaj procenat je u 2021. godini iznosio 80%, što znači da je u periodu od 2021. do 2023. godine došlo do smanjenja od 12%.

Prema anketi sprovedenoj među javnim službenicima za 2023. godinu, većina ispitanika je izjavila da su, po njihovom mišljenju, javni službenici generalno podržavali organizacije civilnog društva, navodeći pritom da su institucije očekivale veći doprinos civilnog društva u nekim zajedničkim aktivnostima. Na pitanje o primjerima podrške i pozitivne saradnje s organizacijama civilnog društva, ispitanici su naveli da su javni službenici podržavali i učestvovali u realizaciji njihovih projekata, širili informacije od značaja za ove organizacije, pomagali u dostavljanju podataka od nadležnih institucija na osnovu Zakona o slobodi pristupa informacijama i organizovali konferencije.

SC 2.3. Javni organi vlasti doprinose jačanju civilnog društva saradjući s civilnim društvom kroz okvire strateške politike i relevantne institucionalne mehanizme.

Indikator 2.3.a: Udio organizacija civilnog društva koje su djelotvorno konsultovane u pripremi strategija saradnje s civilnim društvom.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2023. godinu.

Indikator 2.3.b: Korisnici podrške iz instrumenta IPA usvojili su trenutno važeće strategije saradnje s civilnim društvom.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

U BiH nije usvojena državna strategija saradnje s civilnim društvom tokom 2023. godine.

Indikator 2.3.c: Strategije saradnje s civilnim društvom praćene su usvojenim akcionim planovima s pratećim budžetima.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

U BiH nije usvojena državna strategija saradnje s civilnim društvom tokom 2023. godine.

Indikator 2.3.d: Udio organizacija civilnog društva koje smatraju da su strategije saradnje s civilnim društvom relevantne i djelotvorne.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2023. godinu.

Indikator 2.3.e: Javne strukture nadležne za sprovođenje strategija saradnje s civilnim društvom imaju na raspolaganju odgovarajuće resurse.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2023. godinu.

Indikator 2.3.f: Mehanizmi za dijalog između vijeća za saradnju civilnog društva i centralnih vlasti uključuju konstruktivno učešće organizacija civilnog društva u smislu:

- međusobno usaglašenih programa rada;
- međusobno usaglašenih poslovnika;
- održavanja redovnih sastanaka;
- da poslovnici omogućavaju da organizacije civilnog društva sazivaju sastanke i učestvuju u utvrđivanju dnevnog reda;
- da postoji adekvatno postupanje po zaključcima i preporukama.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde

Zvanično savjetodavno tijelo Savjeta ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama učestvovalo je 2021. godine u nekoliko aktivnosti i inicijativa. Među njima su početak saradnje i učešće u Radnoj grupi Savjeta ministara BiH za izradu Prijedloga strategije za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva krajem 2023. godine. Najvažniji fokus i cilj ovog tijela bio je da informiše javnost u BiH o štetnim efektima usvajanja Nacrta zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija od strane Narodne skupštine Republike Srpske. Članovi Savjetodavnog tijela su, što je od velikog značaja u kontekstu BiH, učestvovali na Drugom koordinacionom sastanku donatora koji podržavaju civilno društvo u BiH. Pored fizičkog sastanka, tijelo je održalo još dva online sastanka tokom 2023. godine, na kojima se razgovaralo o ambijentu u kom djeluje civilno društvo u BiH. Takođe, u decembru 2022. i januaru 2023. godine, Savjetodavno tijelo je sprovelo anketno istraživanje o povoljnom okruženju za djelovanje civilnog društva u BiH, u kojem je učestvovalo više od dvije stotine organizacija civilnog društva, što su članovi tijela ocijenili kao veliki uspjeh.

Članovi Savjetodavnog tijela koji su učestvovali u fokus grupi složili su se tokom diskusije da je uključivanje organizacija civilnog društva u Savjetodavno tijelo tokom 2023. godine bilo veoma svrsishodno i konstruktivno. Predstavници organizacija civilnog društva su ocijenjeni kao kompetentni u svom poslu i sektoru i da *de facto* predstavljaju civilno društvo. Međutim, članovi tijela su istakli da je ovo uključivanje trebalo ostvariti mnogo ranije. Prethodnih devet godina su lobirali za to na državnom nivou, jer je EU zahtijevala da Savjet ministara BiH počne ozbiljnije sarađivati s organizacijama civilnog društva. Međutim, generalno mišljenje članova je da ih Savjet ministara BiH ne koristi dovoljno kao resurs, jer do sada nisu održali nijedan zajednički sastanak.³⁰

Članovi Savjetodavnog tijela smatraju da su veoma dobro organizovani i da održavaju redovne i djelotvorne sastanke. Posebnu zahvalnost izrazili su predsjednici Savjetodavnog tijela zbog njene posvećenosti radu. Ostatak članova je pratio njen rad, a iako su svi bili aktivni u radu, predsjednica je preuzela na sebe najveći dio tereta tako što je inicirala sastanke i dogovore, vodila zapisnike i bilježila usvojene zaključke sa sastanaka, te obezbjeđivala realizaciju tih zaključaka.

Savjetodavno tijelo ima godišnji program rada koji se sačinjava na kraju svake godine za narednu godinu. Na početku rada tijela, članovi su se dogovorili da će održavati redovne sastanke četiri puta godišnje, a po potrebi i *ad hoc* sastanke u hitnim situacijama ili kada se pojave važne teme u državi, poput donošenja zakona koji bi mogli imati negativne implikacije na organizacije civilnog društva, njihov rad i finansijsko poslovanje. Sve ovo je predloženo kao teme za sastanke tijela. Svi članovi su imali slobodu da iznesu sve probleme s kojima se susreću, uključujući one unutar svojih organizacija i sektora. Kao glavni uspjeh, ističe se pristupanje izradi Strategije podrške civilnom društvu za BiH, koja je u fazi finalizacije, a u ovaj proces ih je uključio Savjet ministara BiH. Procesi bi bili efikasniji da je Savjet ministara BiH pokazao veću

³⁰ Fokus grupa je održana između 1. i 5. aprila 2024. godine, s tri člana Savjetodavnog tijela Savjeta ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama.

volju za saradnjom. Savjetodavno tijelo bi uradilo mnogo više posla, s obzirom na to da mu mandat ističe krajem 2024. godine. Takođe, uspostavljena je odlična saradnja s međunarodnom zajednicom u BiH, što ide u korist ovom tijelu, jer međunarodna zajednica insistira i vrši pritisak na državne vlasti da preduzmu konkretne korake u vezi s najvažnijim temama za civilno društvo.

Specifični cilj 3

Ojačani su kapaciteti i otpornost organizacija civilnog društva za djelotvorno obavljanje njihovih aktivnosti.

SC 3.1. Interne upravljačke strukture organizacija civilnog društva slijede principe dobrog upravljanja.

Indikator 3.1.a: Udio organizacija civilnog društva koje imaju nezavisno i djelotvorno upravljačko tijelo s jasnim mandatom za nadgledanje realizacije strateških ciljeva organizacije, učinka, rukovođenja, usklađenosti sa zakonima i ispunjavanja odgovornosti.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde	52%
------------------------------------	-----

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde	56%
------------------------------------	-----

U 2023. godini, 56% organizacija civilnog društva imalo je nezavisno i djelotvorno upravljačko tijelo, što predstavlja povećanje od 3% u odnosu na 2021. godinu.

Odgovarajući na konkretna pitanja, 93% organizacija je izjavilo da imaju upravljačko tijelo, a 97% da ima upravljački dokument. Međutim, u pogledu nezavisnosti organa upravljanja, 35% ispitanika je izjavilo da je izvršni direktor ili neki drugi član osoblja njihove organizacije član upravnog tijela s pravom glasa.

Indikator 3.1.b: Udio organizacija civilnog društva koje redovno provjeravaju potencijalne sukobe interesa u vezi s političkim, ekonomskim i ličnim odnosima svog upravljačkog tijela.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2023. godinu, 17% organizacija je redovno provjeravalo potencijalne sukobe interesa u vezi s političkim, ekonomskim i ličnim odnosima svog upravljačkog tijela, u poređenju s 2021. godinom, kada je 11% organizacija izjavilo isto za ovaj indikator. To predstavlja povećanje od 6% u periodu od 2021. do 2023. godine

Samo 41% anketiranih organizacija zahtijevalo je od članova svog upravljačkog tijela da po preuzimanju funkcije potpišu izjavu o sukobu interesa, navodeći da odluke donose kao članovi tima s pravnim iskustvom, da volontiraju ili da njihov statut predviđa da član upravnog odbora nema pravo glasa u stvarima koje ga se lično tiču.

Indikator 3.1.c: Udio organizacija civilnog društva koje na svojoj internetskoj stranici dijele relevantne informacije korištenjem sredstava i kanala koji su dostupni svim nosiocima interesa u smislu objavljivanja:

svojih statuta;

- upravljačkih struktura;
- organizacione politike.

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde	22%
-----------------------------------	-----

2023:

1 – ne ispunjava standarde	16%
----------------------------	-----

U 2023. godini, 16% anketiranih organizacija je podijelilo relevantne informacije na svojim internetskim stranicama, dok je 2021. taj broj iznosio 24%, što predstavlja pad od 8% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Nadalje, 38% organizacija je na svojim internetskim stranicama objavilo upravljački dokument, 43% ih je objavilo organizacionu strukturu odbora, a 27% je objavilo imena članova odbora.

Indikator 3.1.d: Udio organizacija civilnog društva koje imaju organizacionu politiku rodne ravnopravnosti.

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde	35%
-----------------------------------	-----

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde	39%
-----------------------------------	-----

U 2023. godini, 39% organizacija je imalo organizacionu politiku rodne ravnopravnosti, dok je u 2021. godini ovaj procenat iznosio 35%. To predstavlja povećanje od 4% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Indikator 3.1.e: Udio organizacija civilnog društva koje imaju organizacionu strategiju.

2021:

3 – moderately meets standards	57%
--------------------------------	-----

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde	75%
----------------------------------	-----

U 2023. godini, 75% organizacija civilnog društva imalo je organizacionu strategiju, u poređenju s 57% u 2021. godini. Može se zaključiti da je u tom periodu došlo do povećanja od 18%.

SC 3.2. Organizacije civilnog društva su u mogućnosti da informišu javnost o rezultatima svog rada.

Indikator 3.2.a: Udio organizacija civilnog društva koje imaju barem jedan online kanal za komunikaciju.

2021:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	100%
--------------------------------------	------

2023:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	96%
--------------------------------------	-----

U 2023. godini, barem jedan *online* kanal za komunikaciju imalo je 96% organizacija, dok je u 2021. godini taj procenat iznosio 100%, što predstavlja pad od 4% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Većina organizacija (93%) koristi Facebook, 62% sopstvenu internetsku stranicu, 58% Instagram, 38% aplikacije za razmjenu poruka, 38% YouTube, a 17% platformu X (bivši Twitter).

Indikator 3.2.b: Udio organizacija civilnog društva koje imaju specijalizovano osoblje zaduženo za komunikaciju.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2023. godinu.

Indikator 3.2.c: Udio organizacija civilnog društva koje saraduju s medijima.

U 2023. godini, 36% organizacija civilnog društva saradivalo je s medijima, u poređenju s 30% u 2021. godini, što predstavlja povećanje od 6% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Nadalje, 38% organizacija civilnog društva je bilo u partnerstvu s univerzitetima, dok ih je 26% saradivalo s privatnim sektorom.

SC 3.3. Organizacije civilnog društva su transparentne u pogledu svojih programskih aktivnosti i izvora finansiranja

Indikator 3.3.a: Udio organizacija civilnog društva koje objavljuju svoje godišnje izvještaje i finansijske izvještaje.

2021:

3 – djelimično ispunjava standarde	55%
------------------------------------	-----

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde	51%
------------------------------------	-----

U 2023. godini, 51% organizacija civilnog društva objavilo je finansijski izvještaj i godišnji izvještaj, bilo na internetskoj stranici organizacije ili u štampanoj verziji. U 2021. godini, taj procenat je bio 54%, što predstavlja smanjenje od 3% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Organizacije civilnog društva iz BiH izjavile su da su njihovi finansijski prihodi redovni dio godišnjeg izvještaja, uz navođenje izvora finansiranja i primljenih iznosa, te da su ove izvještaje slale donatorima i Ministarstvu pravde u svom kantonu.

Indikator 3.3.b Udio organizacija civilnog društva koje objavljuju informacije o svojim izvorima finansiranja i iznosima primljenim u prethodnoj godini.

2021:

2 – minimalno ispunjava standarde	29%
-----------------------------------	-----

2023:

2 – minimalno ispunjava standarde	34%
-----------------------------------	-----

U 2023. godini, 34% organizacija civilnog društva je objavilo informacije o svojim izvorima finansiranja i iznosima koje su primile u prethodnoj godini. U 2021. godini, taj procenat je iznosio 29%, što predstavlja povećanje od 5% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Konkretno, 58% organizacija je izjavilo da su objavile informacije o izvorima finansiranja u 2023. godini. Istovremeno, 37% organizacija je objavilo samo informacije o primljenim iznosima, dok ih 28% nije objavilo informacije ni o primljenim iznosima ni o izvorima finansiranja.

Indikator 3.3.c: Stepen povjerenja javnosti u organizacije civilnog društva.

U 2023. godini, prema Balkanskom barometru koji je sproveo Vijeće za regionalnu saradnju (RCC), 1.010 učesnika iz Bosne i Hercegovine odgovorilo je na pitanje *koliko povjerenja imate u organizacije civilnog društva?* Odgovori pokazuju da 20% nimalo ne vjeruje, 36% ne vjeruje, 33% vjeruje, a 5% potpuno vjeruje ovim organizacijama. Opšti nivo povjerenja javnosti u BiH je 38%.

SC 3.4. Organizacije civilnog društva prate i ocjenjuju rezultate i uticaj svog rada.

Indikator 3.4.a: Udio organizacija civilnog društva koje su izvršile evaluaciju svog rada u prethodnoj godini.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde	78%
----------------------------------	-----

2023:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	89%
--------------------------------------	-----

U 2023. godini, 89% organizacija civilnog društva izvršilo je evaluaciju svog rada iz prethodne godine, dok je u 2021. godini taj procenat bio 78%, što predstavlja povećanje od 4% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Konkretno, 66% organizacija je reklo da su izvršile evaluaciju na nivou projekta, 39% da su evaluirale interne procese, a 22% da su sprovele evaluaciju strategije. Organizacije civilnog društva su navele da su sprovodile redovne godišnje evaluacije svojih finansija uz pomoć ovlaštene revizorske firme, ili da su evaluaciju sprovele opštinske kancelarije, ili da nisu imale dovoljno sredstava za sprovođenje evaluacije.

SC 3.5. Organizacije civilnog društva koriste istraživanja i dokaze kako bi podržale svoj rad.

Indikator 3.5.a: Udio organizacija civilnog društva čiji je rad zasnovan na dokazima prikupljenim putem istraživanja.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde	74%
----------------------------------	-----

2023:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	81%
--------------------------------------	-----

U 2023. godini, 81% rada organizacija civilnog društva zasnivalo se na dokazima prikupljenim putem istraživanja, u poređenju sa 74% u 2021. godini, što predstavlja povećanje od 7% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Procenat organizacija koje su sprovodile fokus grupe iznosi 51%, anketiranje specifičnih grupa 50%, a terensko istraživanje 39%. Kao primjeri istraživačkog rada navedena su istraživanja o minimalnoj zaradi i praćenje krivičnih postupaka u slučajevima rodno zasnovanog nasilja.

Indikator 3.5.b: Udio organizacija civilnog društva čiji se rad temelji na konsultacijama s nosiocima interesa u njihovom sadašnjem ili budućem radu.

2021:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	85%
--------------------------------------	-----

2023:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	96%
--------------------------------------	-----

U 2023. godini, 96% anketiranih organizacija civilnog društva izjavilo je da su informacije na kojima temelje svoj rad prikupljale putem konsultacija s nosiocima interesa u njihovom sadašnjem ili budućem radu, u odnosu na 2021. godinu kada je taj procenat bio 85%. To predstavlja povećanje od 11% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Procenat organizacija koje su se o svom radu konsultovale s lokalnim zajednicama je 62%, sa svojim članovima takođe 62%, a s lokalnim vlastima 61%. Pored toga, 50% se konsultovalo s javnim institucijama, 35% s državnim organima, 40% s akademskim institucijama, a 21% s privatnim sektorom.

SC 3.6. Organizacije civilnog društva djeluju u pravičnim i respektabilnim partnerstvima kako bi postigle zajedničke ciljeve.

Indikator 3.6. Udio organizacija civilnog društva koje učestvuju u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama organizacija civilnog društva.

U 2023. godini, 84% organizacija učestvovalo je u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama organizacija civilnog društva, u poređenju s 58% u 2021. godini, što predstavlja povećanje od 26% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Konkretno, 62% organizacija je učestvovalo u nacionalnim mrežama, 48% u međunarodnim mrežama, 42% u lokalnim mrežama, dok 10% nije bilo dio nijedne mreže.

Indikator 3.6.b: Udio organizacija civilnog društva uključenih u međusektorska partnerstva s akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom.

U 2023. godini, 57% organizacija civilnog društva bilo je uključeno u međusektorska partnerstva s akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom, dok je u 2021. taj procenat iznosio 76%, što predstavlja smanjenje od 19% od 2021. do 2023. godine.

Konkretno, 38% organizacija bilo je uključeno u partnerstva s univerzitetima, 36% s medijima, a 26% s privatnim sektorom.

SC 3.7. Organizacije civilnog društva imaju diverzifikovanu bazu finansiranja.

Indikator 3.7.a: Udio organizacija civilnog društva čiji su izvori donatorskih prihoda diverzifikovani.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde	62%
----------------------------------	-----

2023:

3 – djelimično ispunjava standarde	51%
------------------------------------	-----

U 2023. godini, 51% organizacija civilnog društva nije imalo jednu vrstu donatora koji bi obezbijedio više od 50% njihovog finansiranja, u poređenju s 2021. godinom kada je taj procenat iznosio 62%.

Prema rezultatima ankete za 2023. godinu, 49% organizacija imalo je najmanje jednu vrstu donatora koji je obezbijedio više od 50% sredstava, dok je u 2021. godini taj procenat bio 38%.

Može se zaključiti da to predstavlja povećanje od 11% u periodu od 2021. do 2023. godine.

Kada je riječ o **vrsti donatora**, anketa pokazuje da 62% organizacija civilnog društva dobija finansijska sredstva od stranih privatnih fondacija i isto toliko, 62%, od lokalnih, pokrajinskih/kantonalnih/entitetskih i državnih vlasti. Nadalje, 43% sredstava dolazi od bilateralnih donatora, 43% od Evropske komisije, 26% od međuvladinih organizacija i 14% od domaćih privatnih fondacija.

U poređenju s 2021. godinom, zabilježene su značajne promjene, poput smanjenja od 8% za domaće privatne fondacije i smanjenja od 5% za lokalne, pokrajinske/kantonalne/entitetske i državne vlasti. S druge strane, bilateralni donatori su zabilježili povećanje od 27%, dok su strane privatne fondacije i međunarodne organizacije civilnog društva zabilježile povećanje od 10%.

Kada je riječ o **broju donatora**, organizacije civilnog društva su navele sljedeće: 22% ima samo jednog (1) donatora, 32% ima dva (2) donatora, 24% ima tri (3) donatora, 15% ima četiri (4) donatora, 5% ima pet

(5) donatora, dok samo 1% ima šest (6) donatora.

Doprinosi **pojedinačnih donatora**:

- 52% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od lokalne samouprave (najveći donator);
- 49% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od međunarodnih organizacija civilnog društva;
- 48% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od bilateralnih donatora (stranih vlada);
- 45% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od Evropske komisije;
- 41% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od pokrajinske/kantonalne/entitetske vlade;
- 35% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od stranih privatnih fondacija;
- 23% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od Ujedinjenih nacija;
- 17% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od nacionalnih vlasti;
- 15% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od domaćih privatnih fondacija;
- 1% organizacija je navelo da su dobijale sredstva od Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju.

Indikator 3.7.b: Udio organizacija civilnog društva koje prikupljaju sredstva iz drugih izvora pored donatorskih, npr. članarine, donacije pravnih/fizičkih lica i aktivnosti koje donose prihod.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde	71%
----------------------------------	-----

2023:

4 – uglavnom ispunjava standarde	71%
----------------------------------	-----

U 2023. godini, 71% organizacija civilnog društva je prikupljalo sredstva iz drugih izvora pored donatorskih, poput članarina, donacija pravnih/fizičkih lica i aktivnosti koje donose prihod. Ovaj procenat je isti kao 2021. godine, što znači da u periodu od 2021. do 2023. godine nije bilo promjene.

U 2023. godini, 96% organizacija civilnog društva u BiH imalo je barem jedan dodatni izvor prihoda.

Konkretnije, najveći izvor prihoda predstavljale su donacije fizičkih lica, čineći 1–25% finansiranja za 37% organizacija i više od 50% finansiranja za 8% organizacija civilnog društva.

Slijede prihodi iz privatnog poslovnog sektora, koji su činili 1–25% finansiranja za 22% organizacija civilnog društva, dok nijedna organizacija nije ostvarila više od 50% finansiranja iz ovog izvora. Članarine su obezbijedile do 25% finansiranja za 29% organizacija.

U okviru sopstvenog poslovanja/aktivnosti društvenih preduzeća/usluga organizacija civilnog društva obezbijedeno je 1–25% finansiranja za 12% organizacija, dok je za 3% organizacija taj izvor činio više od 50% finansiranja.

Najmanji izvor finansiranja bio je *crowdfunding* (grupno prikupljanje sredstava), koji je obezbijedio sredstva za svega 6% organizacija, čineći 1–25% njihovog budžeta.

SC 3.8. Organizacije civilnog društva imaju djelotvorne, osnažene i razvijene ljudske potencijale.

Indikator 3.8.a: Udio organizacija civilnog društva koje zapošljavaju osoblje.

U 2023. godini, 73% organizacija civilnog društva zapošljavalo je osoblje, dok je u 2021. godini taj procenat iznosio 65%, što predstavlja povećanje od 8% u periodu od 2021. do 2023. godine.

U 2023. godini, 26% organizacija je izjavilo da nema plaćeno osoblje, 32% je imalo 1–5 zaposlenih, 20% je imalo 6–10 zaposlenih, a 21% je zapošljavalo 11 ili više zaposlenih.

Indikator 3.8.b: Procenat organizacija civilnog društva koje raspolažu organizacionim politikama za ljudske potencijale.

2021:

1 – ne ispunjava standarde

2023:

1 – ne ispunjava standarde

U 2023. godini, samo 1% organizacija civilnog društva imalo je svih devet politika ljudskih potencijala – politiku zapošljavanja, politiku raznolikosti, jednakosti i inkluzije, disciplinsku politiku, politiku pritužbi/žalbi, politiku evaluacije radnog učinka, politiku viška zaposlenih, politiku nagrađivanja rada, politiku za postupanje u slučajevima zlostavljanja i uznemiravanja na radnom mjestu i politiku zaštite djece i ugroženih kategorija odraslih. Poređenja radi, u 2021. godini nijedna organizacija nije imala sve ove politike.

Najčešće usvojene interne politike bile su politika zapošljavanja (34%), politika raznolikosti, jednakosti i inkluzije (37%), politika zaštite djece i ugroženih kategorija odraslih (27%) i politika evaluacije radnog učinka (31%).

Indikator 3.8.c: Udio organizacija civilnog društva koje su u prethodnoj godini raspisivale javne konkurse za zapošljavanje osoblja i volontiranje.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2023. godinu.

Indikator 3.8.d: Udio organizacija civilnog društva koje raspolažu organizacionim politikama kojima se podstiče zapošljavanje raznolike radne snage.

U 2023. godini, 11% organizacija civilnog društva imalo je organizacione politike kojima se podstiče zapošljavanje raznolike radne snage, dok je 2021. godine taj procenat iznosio 20%, što predstavlja smanjenje od 9% u periodu od 2021. do 2023. godine.

37% organizacija civilnog društva izjavilo je da imaju politiku raznolikosti, jednakosti i inkluzije, a 34% je navelo da imaju politiku zapošljavanja.

Indikator 3.8.e: Udio organizacija civilnog društva čije su osoblje i volonteri pohađali kurseve obuke u prethodnoj godini.

2021:

4 – uglavnom ispunjava standarde	7%
----------------------------------	----

2023:

5 – u potpunosti ispunjava standarde	83%
--------------------------------------	-----

U 2023. godini, 83% organizacija civilnog društva izjavilo je da su njihovo osoblje i volonteri pohađali kurseve obuke u prethodnoj godini. U poređenju s 2021. godinom, kada je taj procenat iznosio 74%, ovo predstavlja porast od 9%.

Bibliografija:

- EU 2019., Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji (SWD(2019) 222 final), https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/6cbf9fa7-a288-4497-9e4a-17527bcba5c5_en?filename=20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf
- „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 64/17, 104/18, Odluka visokog predstavnika, 15/21, 89/21, www.ohr.int - Odluka Visokog predstavnika br. 12/23 i „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 73 /23, dostupno na: <https://www.dei.gov.ba/en/pristup-informacijama>
- Sloboda okupljanja u BiH ugrožena u nekim slučajevima, Izveštaj, 2022., dostupno na: <https://raport.ba/sramna-odluka-nacelnik-pu-prijedor-zabranio-mirnu-setnju-povodom-obilježavanja-dana-bijelih-traka/>
- Oslobođenje 2022., „NS o zabrani mirne šetnje povodom Dana bijelih traka: Dolazimo u Prijedor i pokazaćemo...“ <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/ns-o-zabrani-mirne-setnje-povodom-dana-bijelih-traka-dolazimo-u-prijedor-i-pokazacemo-763580>
- Žurnal, 2022., „Godina od napada na LGBTIQ+ aktiviste u Banjaluci: Vlast zaštitila huligane, pretučeni žive s traumom“ <https://www.zurnal.info/clanak/vlast-zastitila-huligane-pretuceni-zive-s-traumom/26714>
- Specijalni izvjestilac UN-a za slobodu mišljenja i izražavanja, Predstavnik OSCE-a za slobodu medija, Specijalni izvjestilac OAS-a i Specijalni izvjestilac Afričke komisije za slobodu izražavanja i pristup informacijama (u daljnjem tekstu: „Međunarodni nosioci mandata za slobodu izražavanja“), 1993., dostupno na: [O mandatu | OHCHR](#)
- „Sloboda medija u BiH je u stanju preživljavanja“, Mediacentar, 2024., dostupno na: [Sloboda medija u BiH je u stanju preživljavanja | MC_ONLINE \(media.ba\)](#)
- Izveštaj EU o Bosni i Hercegovini za 2023., Bruxelles, 8.11.2023. SWD(2023) 691 final: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/e3045ec9-f2fc-45c8-a97f-58a2d-9b9945a_en?filename=SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herreport.pdf
- Obavijest o otvaranju javne rasprave za Nacrt-radnu verziju Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u FBiH - Federalno ministarstvo pravde, 2023., dostupno na: <https://www.fmp.gov.ba/hr/524/obavijest-o-otvaranju-javne-rasprave-za-nacrt-radnu-verziju-zakona-o-finansiranju-organizacija-civilnog-drustva-u-fbih-443.html>
- PREDMET KOVAČEVIĆ protiv BOSNE I HERCEGOVINE, dostupno na: [HUDOC - Evropski sud za ljudska prava \(coe.int\)](#)
- „Službeni glasnik BiH“ br. 61/23, dostupno na: <https://www.dei.gov.ba/en/pristup-informacijama>
- Indeks održivosti organizacija civilnog društva u BiH za 2021. godinu, dostupno na: <https://www.fhi360.org/wp-content/uploads/2024/02/csosi-europe-eurasia-2021-report.pdf>
- Zajednička deklaracija o slobodi i demokratiji medija, 2023. [Zajednička deklaracija o slobodi i demokratiji medija iz 2023.](#)
- Zajednička deklaracija o političarima i javnim službenicima i slobodi izražavanja, par. 2(b)(ii), 2021., dostupno na: [Zajednička deklaracija o političarima i javnim službenicima i slobodi izražavanja iz 2021.](#)
- Zajednička deklaracija o deset ključnih izazova s kojima će se sloboda izražavanja suočavati u narednoj deceniji, 2010., dostupno na: [Zajednička deklaracija o deset ključnih izazova s kojima će se sloboda izražavanja suočavati u narednoj deceniji](#)
- Zajednička deklaracija o kleveti religija i zakonodavstvu o borbi protiv terorizma i ekstremizma, 2008., dostupno na: [Zajednička deklaracija o kleveti religija i zakonodavstvu o borbi protiv terorizma i eks-](#)

tremizma, 15. decembar 2008.

- Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, 1979., dostupno na: [Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena](#), usvojena rezolucijom Generalne skupštine 34/180 18. decembra 1979.
- Opšta preporuka o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, 1992., dostupno na: [Opšta preporuka br. 35 \(2017.\) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama kojom se ažurira Opšta preporuka br. 19](#)

Pregled korištenih pravnih propisa:

- Ustav BiH, dostupno na: <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf>
- Statut Brčko distrikta BiH, dostupno na: <https://www.ohr.int/laws-of-bih/constitutions-2/>
- Zakoni o udruženjima i fondacijama Brčko distrikta, FBiH, RS, BiH, dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/uprava/registracije/fondacije/default.aspx?id=2061&langTag=en-US
- Članovi 208a, 208b i 280a stav (2) Krivičnog zakonika RS, dostupno na: https://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/RS_Criminal_Code_49_03.108_04_web.pdf
- Krivični zakoni/zakonici BiH, FBiH, RS i Brčko distrikta, dostupno na: <https://www.ohr.int/laws-of-bih/criminal-legislation/>
- Zakoni o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH, dostupno na: <https://www.ohr.int/laws-of-bih/criminal-legislation/>
- Zakoni o zaštiti od klevete FBiH, RS i BD BiH, dostupno na: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Law-on-protection-against-defamation-of-the-Federation-Bosnia-and-Herzegovina.pdf>
- Zakon o zabrani diskriminacije, dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/02/002-Anti-Discrimination-Law-.pdf>
- Zakon o ravnopravnosti polova, koji se bavi pitanjima zaštite fizičkih i pravnih lica od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja, dostupno na: <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/008%20-%20HUMAN%20RIGHTS%20OMBUDSMAN%20OF%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA/BH%20LAW%20ON%20GENDER%20EQUALITY%20IN%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA%2016-03.pdf>